

Rizikové chování adolescentů a jeho prevence na různých typech středních škol

Hana Pochylá

Bakalářská práce

2021



Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

Akademický rok: 2020/2021

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Hana Pochylá**
Osobní číslo: **H18141**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**
Forma studia: **Prezenční**
Téma práce: **Rizikové chování adolescentů a jeho prevence na různých typech středních škol**

Zásady pro vypracování

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.

Vymezení terminologie a teoretických východisek z oblasti rizikového chování, prevence a středního školství.

Příprava metodiky empirické části, zpracování projektu výzkumu a stanovení výzkumného problému.

Realizace kvantitativního výzkumu formou dotazníkového šetření.

Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.

Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Forma zpracování bakalářské práce: **Tištěná/elektronická**
Jazyk zpracování: **Slovenština**

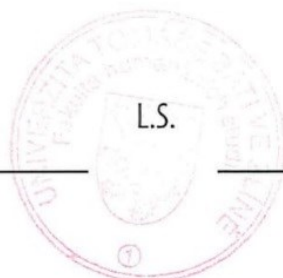
Seznam doporučené literatury:

- CHRÁSKA, Miroslav, 2016. Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-5326-3.
- KABÍČEK, P., L. CSÉMY a J. HAMANOVÁ, 2014. Rizikové chování v dospívání a jeho vztah ke zdraví. Praha: Triton. ISBN 978-80-7387-793-4.
- MACEK, Petr, 2003. Adolescence. Praha: Portál. ISBN 8071787477.
- MIOVSKÝ, Michal a Pavel BÁRTÍK, 2010. Primární prevence rizikového chování ve školství. Praha: Sdružení SCAN. ISBN 978-80-87258-47-7.
- SOBOTKOVÁ, Veronika, 2014. Rizikové a antisociální chování v adolescenci. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-4042-3.

Vedoucí bakalářské práce: **Mgr. Lucie Blašíková, Ph.D.**
Ústav pedagogických věd

Datum zadání bakalářské práce: **27. ledna 2021**
Termín odevzdání bakalářské práce: **30. dubna 2021**

Mgr. Libor Marek, Ph.D.
děkan



doc. Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval.
V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 11.3.2021

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací

(1) Vysoká škola nevydělčně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlášení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užíje-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu kvůlce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užití či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlídně kvýšší výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Bakalárska práca sa zaoberá rizikovým správaním v adolescencii a jeho prevenciou na rôznych typoch stredných škôl. Je rozdelená na dve časti, a to teoretickú a praktickú. V teoretickej časti sa zameriava na definovanie pojmov týkajúcich sa adolescencie, charakteristiky jednotlivých druhov rizikového správania, prevencie a oboznamuje so základnou českou a slovenskou legislatívou v oblasti primárnej prevencie. Praktická časť pozostáva zo spracovania a vyhodnotenia dotazníkového šetrenia, ktoré prebiehalo zberom dát medzi študentami druhého a tretieho ročníka šiestich stredných škôl. Každá zo škôl má iné zameranie a z tohto dôvodu bolo možné porovnávať rozdiely v daných školách. Cieľom je zistiť výskyt rizikového správania, oboznámiť s preventívnymi opatreniami, ktoré sú realizované na jednotlivých školách a taktiež zistiť názor na funkčnosť prevencie z pohľadu študentov. Na základe nášho výskumu sme zistili, že najčastejšou formou rizikového správania je na stredných školách záškoláctvo, naopak najmenej sa študenti stretávajú so sektárskymi aktivitami. Besedy s odborníkmi sú najčastejšou preventívnou aktivitou, najmenej častou formou sú exkurzie. Viac ako polovica študentov vníma prevenciu ako dostačujúcu, avšak až tretina študentov označilo prevenciu za nedostačujúcu.

Kľúčová slová: rizikové správanie, adolescencia, prevencia, stredná škola,

ABSTRACT

Bachelor thesis deals with risk behavior at adolescence and its prevention in various types of secondary schools. It is divided into two parts, theoretical and practical. The theoretical part focuses on defining the terms related to adolescence, characteristics of individual types, prevention and acquaints with the basic Czech and Slovak legislation in the field of primary prevention. The practical part consists of processing and evaluation of a questionnaire survey, which took place by collecting data between students of the second and third year of six types of secondary schools. These schools are of a different type and due to this, it was possible to compare the differences in the schools. The aim is to detect the occurrence of risk behavior, to acquaint with preventive measures implemented in individual schools and also to find out the opinion on the functionality of prevention from the students' point of view. Based on our research, we found out that the most common form at secondary schools is risky behavior and truancy. The least students encountered sectarian activities. Discussions with experts is the most common preventive activity, the least frequent form are excursions. More than half of the students consider prevention as sufficient, but up to a third of the students described prevention as inadequate.

Keywords: risk behavior, adolescence, prevention, secondary school

Rada by som touto cestou poďakovala vedúcej mojej práce Mgr. Lucii Blašíkovej, Ph. D., za vedenie a odbornú pomoc pri spracovávaní tejto bakalárskej práce. Taktiež by som chcela poďakovať stredným školám, ktoré umožnili realizáciu výskumu na ich školách.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské/diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD.....	11
I TEORETICKÁ ČÁST	13
1 ADOLESCENCIA.....	14
1.1 BEZPEČNÉ A RIZIKOVÉ SPRÁVANIE ADOLESCENTOV	16
1.2 DELENIE ADOLESCENCIE A VÝVOJOVÉ ZMENY	17
1.3 STREDNÉ VZDELANIE	19
2 RIZIKOVÉ SPRÁVANIE	20
3 PREVENCIA RIZIKOVÉHO SPRÁVANIA.....	29
3.1 SYSTÉM PRIMÁRNEJ PREVENIE	31
4 ANALÝZA ČESKEJ A SLOVENSKEJ LEGISLATÍVY V OBLASTI PRIMÁRNEJ PREVENIE	35
II PRAKTICKÁ ČÁST	39
5 VÝSKUM	40
5.1 VÝSKUMNÉ CIELE.....	40
5.2 VÝSKUMNÉ OTÁZKY.....	40
5.3 DRUH VÝSKUMU.....	41
5.4 VÝSKUMNÝ SÚBOR.....	41
5.5 VÝSKUMNÁ TECHNIKA	41
5.6 SPÔSOB SPRACOVANIA DÁT	42
6 VYHODNOTENIE VÝSLEDKOV VÝSKUMU A INTERPRETÁCIA DÁT.....	43
6.1 ZHRNUTIE VÝSLEDKOV VÝSKUMU.....	63
ZÁVĚR	72
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	74
ZOZNAM ELEKTRONICKÝCH ZDROJOV.....	77

ZOZNAM GRAFOV	83
ZOZNAM TABULIEK	84
SEZNAM PŘÍLOH.....	85

ÚVOD

V bakalárskej práci sa zaoberáme rizikovým správaním adolescentov a jeho prevenciou na rôznych typoch stredných škôl.

Rizikové správanie je celosvetový problém, ktorý je potrebné ustavične riešiť. Adolescencia je obdobie experimentovania a rizikové správanie patrí do určitej miery k tomuto obdobiu. V určitej miere môže však ohroziť zdravie jedinca alebo jeho okolie. Je preto veľmi dôležité zmeniť správanie dnešnej mládeže a nájsť efektívne riešenie problému. Podľa Miovského (2015) z dôvodu, že príčiny rizikového správania sú rôznorodé je potrebné preventívne programy vytvárať ako spojenie viacerých faktorov a tiež v spolupráci rôznych inštitúcií ako sú rodina, škola, komunita, rovesníci a masmédiá. Adolescenti trávajú stále väčšiu časť svojho času v školskom prostredí alebo prípravou na vyučovanie. Učitelia tak patria k dospelým osobám, ktoré sú adolescentom k dispozícii väčšinu času. Primárna prevencia je najdôležitejšou a najefektívnejšou zložkou prevencie rizikového správania. Preto sa v práci venujeme taktiež primárnej prevencii a konkrétnym aktivitám, ktoré školy realizujú v rámci preventívneho programu. Zaujímali sme sa o rozdiely vo výskyte rizikového správania na rôznych typoch stredných škôl, ale taktiež o rozdiely v prevencii, ktorá prebieha na týchto školách.

Rizikovým správaním alebo prevenciou tohto správania sa zaoberá veľa autorov a autoriek, ako napríklad Kabíček, Labáth, Dolejš, Sobotková, Miovský, Černý, Širůčková, Zapletalová, Skácelová, Nešpor, Pešek, Nečesaná, Bonino, Jessor a ďalší. Taktiež je realizovaných veľa výskumov ohľadom rizikového správania ako napríklad Európska školská štúdia o alkohole a iných drogách, štúdia Inštitútu pre kriminológiu a sociálnej prevencie, medzinárodné štúdie o delikvencii mládeže, výskumy Centra prevencie rizikovej virtuálnej komunikácie alebo výskumy prebiehajúce na rôznych univerzitách, na Univerzite Palackého v Olomouci alebo Univerzite Hradec Králové.

Hlavným cieľom tejto bakalárskej práce je identifikovať výskyt rizikového správania na rôznych typoch stredných škôl a následne zistiť, aké preventívne opatrenia realizujú stredné školy v boji proti rizikovému správaniu.

Bakalárska práca je rozdelená na dve časti, a to na teoretickú a praktickú časť. Teoretickú časť tvoria štyri hlavné kapitoly. V prvej kapitole sa venujeme adolescentnému obdobiu a vývojovým zmenám, ktorými jedinca v tomto období prechádzajú. Súčasťou tejto kapitoly sú aj informácie o strednom vzdelaní, ktoré sa týka

našej práce keďže náš výskum prebiehal práve na stredných školách. V ďalšej kapitole sa venujeme rizikóvému správaniu, samotnému pojmu a následnej charakteristike jednotlivých druhov rizikóvého správania. V tretej kapitole charakterizujeme prevenciu rizikóvého správania, druhy prevencie, konkrétne zásady efektívnej a neefektívnej prevencie. Taktiež sa venujeme systému primárnej prevencie. V poslednej kapitole sa venujeme základnej slovenskej a českej legislatíve v oblasti prevencie v školských zariadeniach. V druhej praktickej časti bakalárskej práce sme uskutočnili kvantitatívny výskum realizovaný dotazníkovou metódou. Dotazníky sme rozdali na šiestich stredných školách s rôznym zameraním aby sme mohli sledovať prípadné rozdiely vo výskyte rizikóvého správania, ale taktiež v realizácii prevencie.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 ADOLESCENCIA

„Termín adolescencia je odvodený z latinského slovesa adolescere (dorastať, dospievať, mohutnieť. Ako termín označujúci určité obdobie života človeka bolo toto slovo použité prvýkrát v 15. storočí“ (Muuss in Macek 2003, st. 9).

„V tomto období dochádza k pomerne značným zmenám osobnosti. V oblasti somatickej, psychickej aj sociálnej. Výrazne sa presadzuje orientácia na budúcnosť, na osobné a profesionálne preferencie“ (Kolář, 2012, st. 11)

Označenie adolescenti sa ľubovoľne zamieňa s označením dospievajúci alebo dorast a taktiež všeobecnejším označením mládež (Macek, 2003). V odbornej literatúre sa môže líšiť časové ohraničenie adolescencie. Langmeier a Krejčířová (2006) rozdeľuje dospievanie na dve obdobia. Obdobie pubescencie, ktoré pretrváva zhruba od 11 do 15 rokov. A obdobie adolescencie, ktoré pretrváva od 15 do 22 rokov. Kabíček, Csémy a Hamanová (2014) adolescenciu vymedzuje medzi 10 až 19 rokom života a následne ju rozdeľuje do troch prepojených fáz: skorá (10-13 rokov), stredná (14-16 rokov) a neskorá (17-20 rokov).

Je veľmi ťažké určiť, kedy nastáva začiatok a koniec adolescencie z dôvodu individuálneho vývoja jedincov. Dospievanie je ovplyvnené mnohými činiteľmi. V menej rozvinutých spoločnostiach sa organizujú rôzne rituály na oddelenie obdobia, počas ktorého jedinec dospieva. Avšak v rozvinutejších spoločnostiach nie sú požiadavky na vstup do dospelosti tak jednoduché a jednoznačné. Z tohto dôvodu sa časové rozmedzie dospievania môže posúvať do vyššieho veku. Príčin môže byť viacero. Skorší začiatok dospievania, dlhšia doba štúdia, s čím súvisí aj dlhšia finančná závislosť na rodine, ale taktiež vstup do povolania. V dnešnej spoločnosti môžeme pozorovať celkovo vyššie nároky na dospievajúceho jedinca, čo môže viesť k vývojovej nestabilite. To znamená, že vzrastá rozpor medzi biologickou a psychosociálnou zrelosťou dospievajúceho (Binárová, 2010; Skopal, Dolejš a Suchá, 2014).

Adolescencia je prestupným obdobím medzi detstvom a dospelosťou. Jedinec už nie je dieťa a odmieta túto identitu z dôvodu nezaujímavosti. Na druhej strane má prijať dospelú identitu. Dospelosť znamená slobodu rozhodovania spojenú so zodpovednosťou za svoje rozhodnutia a z toho vyplývajúce jednanie. Sú na neho kladené požiadavky ako na dospelého jedinca. Adolescenti sa snažia o samostatnosť a nezávislosť. Adolescent

však často prijíma len slobodu a nechce prijať zodpovednosť (Dolejš, 2010; Taxová, 1987; Vágnerová, 1999).

Adolescenti majú v tomto období rôzne vývojové úlohy. Hlavnou vývojovou úlohou je vytvoriť si vlastnú identitu a typickosť vo svojich reakciách. Adolescent začína experimentovať s rolami v rôznych sociálnych situáciách či skupinách a získava tak skúsenosti. Jedinec upravuje alternatívne spôsoby správania. Upevňuje tie spôsoby jednania, ktoré mali úspešnú odozvu okolia a naopak upúšťa od tých, ktoré neboli úspešné. Atkinson (1995) zistil vo svojom výskume štyri statusy, ktoré súvisia s tvorbou identity. Tieto statusy sú však len momentálnymi reakciami na danú situáciu a môžu sa objaviť aj všetky štyri prejavy identity u jednej osoby. Prvým statusom je dosiahnutá identita, kedy jedinec prežil krízu identity, prehodnotil svoje názory a dospel k určitej činnosti alebo názoru z vlastného rozhodnutia. Druhým statusom je prijatá identita, kedy jedinec prijíma názory a hodnoty od druhých jedincov. Nedosiahol teda identitu cez vlastnú skúsenosť. Tretí status identity je nazývaný moratórium alebo odklad, objavuje sa v dobe krízy identity. Mladý jedinec hľadá názory, ktoré následne mení, je váhavý, a rovnaké problém môžu riešiť rozdielne, ako by si už nepamätal svoje skúsenosti. Posledným, a teda štvrtým statusom identity, je difúzia, kedy je jedinec ešte nevyzretý, môže pôsobiť zmätene a nevyrovnane. Nesnažia sa zaujať vlastný názor a preto ani nepôsobia ako integrované a vyvážené osobnosti (Binárová, 2010). Havighursta (in Macek 1999) uvádza ďalšie vývojové úlohy adolescentov:

- a) *„prijatie vlastného tela, fyzických zmien, vrátane pohlavnej zrelosti a pohlavnej role;*
- b) *Schopnosť aplikovať intelektový potenciál v bežnej každodennej skúsenosti (kognitívna komplexita, flexibilita a abstraktné myslenie);*
- c) *Uplatnenie emocionálneho a kognitívneho potenciálu v rovesníckych vzťahoch;*
- d) *Schopnosť a zručnosť vytvárať a udržiavať vzťahy s rovesníkmi oboch pohlaví;*
- e) *Nahradenie emocionálnej závislosti na rodičoch vzájomným rešpektom a kooperáciou;*

- f) *Získanie predstavy o svojej budúcej profesii, o ekonomickej nezávislosti a smerovaní k určitým istotám;*
- g) *Získanie skúseností v erotickom vzťahu, príprava na partnerský a rodinný život;*
- h) *Ujasnenie vlastných hodnôt a vzťahu ku svetu;*
- i) *Predstava o vlastných prioritách a cieľoch;*
- j) *Získanie kompetencií pre sociálne zodpovedné správanie (rozvoj intelektu, emocionality a interpersonálnych zručností).“*

Vývojové úlohy sa môžu meniť v závislosti na kultúre a zvyklostiach v danej krajine. Podľa Jessora (1998) môžu byť tieto vývojové úlohy splnené pomocou zdravého, ale aj rizikového správania.

Adolescenti jednáajú tak aby splnili pre nich dôležité ciele, ktoré sú spojené práve s vývojovými cieľmi a úlohami v určitej kultúre.

1.1 Bezpečné a rizikové správanie adolescentov

Boninová, Cattelinová a Ciairanová (2005) určili spôsoby a dôvody správania a jednania adolescentov, ktoré im pomáhajú prekonať obdobie dospievania. Dôvody takéhoto správania rozdelili do troch prepojených skupín:

1. Formovanie identity- zahrňujú sem napodobňovanie dospelých osôb, kedy sa dospievajúci snažia podobať na dospelých a preto často volia rizikové správanie, ktoré sú u dospelých brané ako normálne, napríklad fajčenie cigariet alebo konzumácia alkoholu. Na druhej strane však napodobňujú aj zdravé chovanie, ako napríklad preberanie zodpovednosti alebo pomoc v komunite ako dobrovoľník. Ďalej táto skupina zahrňuje dosiahnutie autonómie, adolescent preukazuje nezávislosť na názoroch ostatných, to sa môže prejavovať napríklad v rozhodnutí užívať drogy alebo zmeniť stravovacie návyky. Bezpečným jednaním je potom napríklad rozhodnutie o vegetariánstve alebo identifikácia a diferenciacia, ktorá súvisí so stotožnením sa so svojou osobou a na druhej strane s odlišením od rodičov. Počas tohto procesu hľadajú jedinci oporu v rovesníkoch a často tak robia veci rovnako ako ich kamaráti, napríklad skupinové fajčenie alebo porušovanie

noriem. U bezpečného spôsobu ide napríklad o nosenie výstredného oblečenia alebo zúčastňovanie sa koncertov. Taktiež táto skupina zahŕňa vyhľadávanie nových zážitkov a vnímanie vlastnej kontroly, táto kategória súvisí s potrebou experimentovať, s objavovaním nových pocitov a emócií. Adolescenti chcú zažívať riskantné veci a upozorňovať na to, že takú situáciu zvládajú aj sami bez dospelých. Rizikové správanie v tejto kategórii predstavuje napríklad riskantné riadenie auta, rizikové športy či sexuálne správanie. Bezpečnou formou môže byť napríklad cestovanie na nové miesta (Boninová, Cattelinová a Ciairanová (2005).

2. Vzťahy s rovesníkmi zahŕňujú komunikáciu, zdieľanie zážitkov, emócií a rituálov, napodobňovanie a súťaživosť. Pre adolescentov je veľmi dôležité komunikovať s rovesníkmi. Aby podporili túto komunikáciu a zbavili sa zábran, spoliehajú sa napríklad na pitie alkoholu alebo spoločné požívanie marihuany. Zdieľanie zážitkov je pre dospievajúcich dôležité z dôvodu, že chcú dosiahnuť uznania či popularity. Môže ísť o požívanie drog alebo nejaký druh nebezpečného správania, ktorým by sa rovesníkom mohli pochváliť. Zdieľanie rituálov súvisí zasa napríklad so zdieľaním cigarety s kamarátmi alebo spoločné požívanie drog. Adolescenti taktiež opakujú správanie, ktoré vidia u svojich rovesníkov (Boninová, Cattelinová a Ciairanová (2005).
3. Vzťahy s dospelými zahŕňujú skúmanie reakcií a limitov a diferenciaciu a opozíciu. U dospievajúcich sa objavuje jednanie, ktoré testuje reakcie dospelých, či už rodičov alebo učiteľov, a tak zisťujú limity a to, čo sa stane, ak ich prekročia. Diferenciácia a opozícia je u adolescentov zameraná na vytváranie si identity či modelu, ktorý je iný, ako ukazujú ich rodičia. Tieto modely hľadajú u rovesníkov a búria sa proti tým rodičovským (Boninová, Cattelinová a Ciairanová (2005).

1.2 Delenie adolescencie a vývojové zmeny

Určiť začiatok a koniec adolescencie podľa veku alebo postupnosti vývojových zmien je veľmi náročné, taktiež priebeh adolescencie môže byť u každého jedinca individuálny. Dievčatá dospievajú skôr, pohlavnú zrelosť dosahujú priemerne okolo 13. roku života. Chlapci ju dosahujú v priemere až okolo 15. roka života. Avšak môžeme sa

často stretnúť aj so skoršie dospievajúcimi jedincami alebo naopak neskoršie dospievajúcimi jedincami Kabíček, Csémy a Hamanová (2014).

Kabíček, Csémy a Hamanová (2014) napriek tomu uvádza delenie adolescencie podľa veku na skorú adolescenciu, ktorá prebieha medzi 10. a 13. rokom života, strednú adolescenciu prebiehajúcu medzi 14. a 16. rokom a neskorú adolescenciu, ktorá prebieha medzi 17. a 19. rokom života.

V skorej adolescencii nastáva zrýchlenie rastu, u chlapcov nastáva zvyšovanie kostrových svalov, u dievčat formovanie postavy. Chlapci začínajú mutovať a začína im rásť ochlpenie, u dievčat môžeme taktiež pozorovať zmenu hlasu, avšak nie až tak viditeľnú ako u chlapcov. U obidvoch pohlaví sa taktiež začína objavovať akné. Počas skorej adolescencie prebieha aj emočný vývin. Začínajú sa prejavovať pohlavné pudy. Jedinec o sebe pochybuje, prevláda nevyrovnanosť a konfliktnosť. Časté sú zmeny nálad a impulzívne správanie. Ďalej sa vyvíja inteligencia, tvorivé a abstraktné myslenie. Adolescent začína chápať abstraktné pojmy, rieši problémy s niekoľkými alternatívami, vytvára fiktívne predpoklady, ktoré je schopný porovnávať s realitou. Jedinec si vo svojej mysli dokáže porovnávať realitu s ideálnym stavom, to ho často privádza k nespokojnosti, sklamaniu alebo neistej potrebe po niečom túžiť. Zmena prichádza aj pri voľbe povolania, jedinec už hodnotí svoje schopnosti a sleduje povolania iných ľudí Kabíček, Csémy a Hamanová (2014).

V strednej adolescencii sa rast mierne spomaľuje, avšak postava sa formuje u oboch pohlaví. Zväčšuje sa kapacita pľúc, srdce a mierne stúpa krvný tlak. Zmeny nastávajú v sexualite jedincov. Začínajú prvé stretnutia v rámci hľadania partnera, jedinec už začína rozumieť pojmom ako láska a slušnosť, avšak vzťahy medzi chlapcami a dievčatami bývajú často len povrchné. Môže taktiež nastať rôzne experimentovanie napríklad s homosexualitou, čo však neznamená trvalú sexuálnu orientáciu. Zvyšuje sa odmeranosť voči rodičom, nastávajú rôzne hádky a nezhody, to vedie adolescentov obracať sa na rovesníkov s ktorými často experimentujú v štýle obliekania, menia sa ich záujmy, rozmyšľajú o zmysle života Kabíček, Csémy a Hamanová (2014).

V neskorej adolescencii je telesný vývoj už celkom ustálený, čo vedie k zlepšeniu vnímania vlastného tela. Môžeme pozorovať len mierny rast ochlpenia. Celkovo už nedochádza k veľkým zmenám. Ustupuje sexuálne experimentovanie, jedinci sa

zamieravajú skôr na trvalejšie vzťahy. Jedinec začína vnímať svoju osobu ako súčasť spoločnosti Kabíček, Csémy a Hamanová (2014).

1.3 Stredné vzdelanie

Stredné vzdelanie nasleduje po základnom vzdelávaní. Počas tohto štúdia pokračuje rozvoj v oblasti vedomostí, zručností a kompetencií študenta a pripravuje ho na ďalšie štúdium na vysokých či vyšších odborných školách alebo na nasledujúce povolanie a pracovné činnosti. Umožňuje získať stupeň vzdelania a odbornú prípravu žiakom do 18 rokov, ale taktiež dospelým. Stredné vzdelanie má všeobecný alebo odborný charakter a ukončuje sa maturitnou skúškou, výučným listom alebo záverečnou skúškou (*Střední vzdělávání-* NUV, © 2011 – 2021).

Toto vzdelávanie sa realizuje na gymnáziách, na stredných odborných školách, konzervatóriách alebo stredných športových školách. Štúdium na gymnáziách má charakter prípravy na vysokoškolské štúdium, avšak prebieha tu aj príprava na nasledujúci výkon niektorých pozícií v správe, kultúre, ale aj v iných sférach. Študent toto štúdium ukončuje maturitou. V rámci stredných odborných škôl sa žiaci pripravujú na vykonávanie odborných profesií, hlavne technicko-hospodárskych, ekonomických, pedagogických, zdravotníckych, sociálno-právnych, správnych, umeleckých a kultúrnych. Toto štúdium je ukončované maturitnou skúškou alebo výučným listom. Konzervatórium poskytuje študentom umelecké alebo umelecko-pedagogické vzdelanie. Študenti sú po doštudovaní pripravení na uplatnenie v umeleckej sfére alebo môžu vyučovať umelecké a odborné predmety. Žiaci štúdium ukončujú absolútoriom, čo je verejný koncert, maturitnou skúškou a taktiež získavajú diplom uznávaný po celom svete. Športovo nadaní študenti môžu začať študovať na strednej športovej škole. Žiaci sú tu pripravovaní na následné vysokoškolské štúdium alebo na výkon zamestnania v obore športu. Zložkou štúdia na tejto škole je športová príprava zameraná na rôzne športové odvetvia. Škola sa ukončuje taktiež maturitnou skúškou alebo výučným listom. (*Výchova a vzdelávanie v stredných školách-* MINEDU, ©2021)

2 RIZIKOVÉ SPRÁVANIE

Pojem rizikové správanie sa začal používať v roku 2010, prvýkrát začal slúžiť v rezorte školstva. Týmto pojmom bol nahradený predtým používaný pojem sociálne patologické javy, ktorý je stigmatizujúci a skôr označuje extrémne spoločenské javy (Skopalová a Janiš, 2017).

Jessor (1991, st. 599) definuje termín rizikové správanie nasledovne: *„rizikové správanie označuje akékoľvek správanie, ktoré môže negatívne ovplyvniť psychosociálne aspekty úspešného vývoja dospelujúceho. K zjavným prípadom patrí napríklad zneužívanie omamných látok, chodenie za školu, nechránený pohlavný styk, riadenie po požití alkoholického nápoja a násilie.“*

„Pojem rizikové chovanie zahrňuje rozmanité formy chovania, ktoré majú negatívne dopady na zdravie, sociálne alebo psychologické fungovanie jedinca alebo ohrozujú jeho sociálne okolie, pričom ohrozenie môže byť reálne alebo predpokladané. Jednotlivé formy rizikového správania sa často u jedinca vyskytujú súčasne, tento jav je označovaný ako syndróm rizikového správania“ (Miovský et al., 2015b, st. 161)

Pri rizikovom správaní a aj jeho prevencii má veľký význam znalosť rizikových a protektívnych faktorov. Rizikové faktory môžu byť spojené s vysokou pravdepodobnosťou výskytu rizikového správania u jedinca. Avšak prítomnosť niektorých z faktorov nemusí z pravidla znamenať rozvoj takéhoto správania. Naopak, protektívne faktory by mali rizikové faktory znížiť, pôsobia proti nim alebo ich nahrádzajú. Opäť však protektívne faktory nemusia jedinca ochrániť od rizikového správania (Jessor in Miovský et al., 2015c). Rizikové a protektívne faktory sú delené na päť úrovní:

1. Individuálne príčiny - rizikovým faktorom môže byť napr. pohlavie, temperament, dedičnosť a duševné problémy, zanedbávanie alebo zneužívanie v rodine, depresie, zlý prospech v škole, malá sebadôvera a ďalšie (Offord a Bennett, 2002).

Protektívnym faktorom môže byť vysoká inteligencia, odolnosť voči tlaku v skupine, schopnosť sebakontroly, vysoká výkonnosť v škole, svedomitosť a ďalšie (Fergus a Zimmerman, 2005).

2. Rodinné príčiny - úmrtie alebo závažná choroba v rodine, závislosti na návykových látkach v rodine, nedostatok komunikácie, nefunkčná rodina, príliš autoritatívni alebo zhovievaví rodičia, chudoba alebo nezamestnanosť v rodine (Offord a Bennett, 2002).

Protektívnym faktorom v rodinných príčinách môžu byť dobré vzťahy v rodine, podporovanie adolescentov a ich prijatie, zdravý životný štýl rodičov, nekonfliktnosť a dostatočná podpora v rodine, jasné pravidlá a hodnoty (Fergus a Zimmerman, 2005).

3. Rovesnícke vzťahy - rizikovým faktorom na tejto úrovni môže byť šikana, nefunkčné vzťahy s rovesníkmi, užívanie drog v skupine, tlak a členstvo v skupine s rizikovým správaním (Offord a Bennett, 2002).

Protektívnym faktorom môže byť vhodná rovesnícka skupina s adekvátnymi záujmami a voľnočasovými aktivitami, vzájomná podpora (Fergus a Zimmerman, 2005).

4. Školské príčiny - rizikový faktor môže predstavovať napríklad nekvalitný školský program, nezdravá školská klíma, nízke očakávanie od pedagógov (Offord a Bennett, 2002).

Tu môže predstavovať ako protektívny faktor napríklad dobrá školská klíma, najmä dobré vzťahy s učiteľmi, jasné pravidlá, včasná a vhodná primárna prevencia, spolupráca učiteľov, rodičov a žiakov (Fergus a Zimmerman, 2005).

5. Komunita, spoločnosť, susedské vzťahy - tu rizikový faktor predstavuje napríklad nízka kvalita organizácií pre mládež, ľahká dostupnosť nelegálnych látok v okolí jedinca, vysoká kriminalita, narušené susedské vzťahy, nedostatok možností pre voľnočasové aktivity (Offord a Bennett, 2002).

K protektívnym faktorom v komunite môžu dopomáhať rôzne organizácie, ktoré pomáhajú adolescentom s trávením ich voľného času a podporujú ich pozitívny vývoj (Fergus a Zimmerman, 2005).

2.1 Charakteristika jednotlivých druhov rizikového správania

Medzi rizikové správania Sobotková (2014) zaraďuje záškoláctvo, klamanie, ktoré ešte nie je v spoločnosti vnímané ako rizikové, agresivitu a agresívne správanie. Šikanu, kyberšikanu, kriminálne jednanie a vandalizmus. Ďalej sem zaraďuje závislostné správanie, kam spadá závislosť na nelegálnych, ale aj legálnych návykových látkach, rizikové sexuálne správanie, rizikové správanie v doprave, rizikové športy, užívanie anabolík a steroidov a taktiež nezdravé stravovacie návyky či xenofóbiu a rasizmus.

Záškoláctvo

Záškoláctvo je neospravedlnená absencia žiaka školy na vyučovaní. Ide o priestupok, kedy žiak úmyselne zanedbáva školskú dochádzku. *„Je chápané ako porušenie školského poriadku, súčasne ide o porušenie školského zákona, ktorý vymedzuje povinnú školskú dochádzku a povinnosť žiakov do školy chodiť riadne a včas“* (Salavcová a Foist, príloha č. 11, © 2013 – 2021, st. 1). Veľmi často sa stáva, že záškoláctvo je spojené s ďalšími druhmi rizikového správania ako napríklad zneužívanie návykových látok, netolizmus, hazardné hry a iné (Salavcová a Foist, príloha č. 11 © 2013 – 2021). Kyriacou (2005) rozdelil záškoláctvo na päť skupín a to pravé záškoláctvo, kedy žiak nechodí do školy, ale rodičia o tom nevedia. Ďalej záškoláctvo s vedomím rodičov, kedy rodič vie o neúčasti dieťaťa na výuke, ale z rôznych dôvodov to nerieši. Taktiež záškoláctvo s klamaním rodičov, tento typ záškoláctva je spojený s klamaním rodičov o chorobe a rodič následne dieťaťa napíše ospravedlnenku do školy. Ďalšou skupinou sú žiaci, ktorí počas dňa odídu z vyučovania, môžu sa nachádzať v priestoroch školy ale taktiež odísť preč. Posledným typom je odmietanie školy, kedy sa žiaci môžu z určitých dôvodov báť chodiť do školy a u jedincov sa môžu vyskytnúť aj psychické ťažkosti.

Agresivita, agresívne správanie

Agresivita predstavuje vlastnosť, ktorá vedie k agresii. Jedinec, ktorý má vysokú mieru agresivity je viac náchylný na riešenie situácií agresívnym jednaním. Reaguje tak aj na situácie, ktoré by iný človek ani nepostrehol. Agresívne správanie následne predstavuje jednanie, ktoré sa prejavuje násilím voči niektorým jedincom alebo objektom s cieľom im ublížiť. Môžeme sa stretnúť s agresiou vybitou na neživom predmete, napríklad školských pomôckach alebo školskom zariadení. Ďalej sa stretáme s agresiou

vybitou na zvieratách alebo autoagresiou, kedy jedinec mieri agresívne správanie na seba a ubližuje si (Martínek, 2015).

Rozoznávame taktiež rôzne delenia agresie, podľa Martínka (2015) je to fyzická aktívna priama agresia, ktorá predstavuje bitie obetí, ponižovanie a celkové využívanie fyzických síl nad obeťou. Ďalším typom je fyzická aktívna nepriama agresia, ktorá prebieha cez ďalšiu osobu. Agresor sa sám nepodieľa na ubližovaní obeti, ale vymýšľa spôsoby, ako jej ublížiť. Fyzická pasívna priama agresia predstavuje v školskom prostredí ničenie školských pomôcok alebo ničenie už dokončených výtvorov, aby nemohla obeť získať dobré ohodnotenie v škole. Fyzická pasívna nepriama agresia zahŕňa odmietnutie niektorých žiadostí, ako napríklad odmietnutie uvoľniť lavicu alebo pomôcť svojmu spolužiakovi. Ďalšou formou je verbálna aktívna priama agresia, pri ktorej sa jedná o nadávky, urážky alebo slovné ponižovanie a je to najčastejšia agresia prebiehajúca v školskom prostredí. Verbálna aktívna nepriama agresia predstavuje rozširovanie klebiet, ktoré môžu jedincovi ubližovať. Verbálna pasívna priama agresia prebieha ako úplná ignorancia druhého jedinca, neodzdravenie alebo neodpovedanie na otázku. Posledným typom je verbálna pasívna nepriama agresia, kedy si jedinec nezastane niekoho, je nespravodlivo kritizovaný alebo trestaný.

Šikana, kyberšikana

Šikana označuje určitý typ agresie. Je to cielené a opakované správanie, ktorým zámerom je ublížiť, ohroziť, zastrášiť alebo ponižiť iného jedinca. Jedinec, na ktorého je útok mierený, sa nevie alebo nemôže brániť (*Co je šikana?*- stop-šikane, © 2021). Pri šikane je charakteristický nepomer síl a dochádza k narušeniu pocitu bezpečia žiakov alebo aj pedagógov. Poznáme dve podoby šikany, a to priamu a nepriamu. Priama šikana má fyzickú podobu, ako napríklad bitky, ťahanie za vlasy, nevhodné dotyky a nefyzickú, čo predstavujú nadávky, nevhodné alebo zraňujúce komentáre k jedincovi, vyhrážky. A nakoniec existuje podoba neverbálna, ktorá predstavuje napríklad urážlivé gestá, zvuky, vysmievanie sa alebo ničenie a schovávanie vecí. Nepriama šikana má za cieľ spôsobiť emocionálne a psychické utrpenie. Útočník vykonáva šikanu takým spôsobom, aby to vyzeralo, že žiadna šikana sa neodohráva. Táto nepriama šikana sa často odohráva cez prostredníka (*Česko. Ministerstvo školství a tělovýchovy*, príloha č. 6, © 2013 – 2021).

Ďalšou formou šikany, s ktorou sa v dnešných dňoch stretávame, je kyberšikana. Tá sa odohráva pomocou informačných a komunikačných technológií. Aby sa jednalo

o kyberšikanu, musí byť dlhodobá a musí sa jednať o opakované činy s cieľom ublížiť jedincovi. Môže predstavovať napríklad tvorenie falošných profilov na sociálnych sieťach, zdieľanie zosmiešňujúcich fotiek alebo videí, posielanie výhražných správ. Keďže kyberšikana prebieha na internete, má omnoho väčší dosah a následne sa aj omnoho viac ľudí môže do tejto činnosti zapojiť. Často nie je isté, kto je agresor, môže sa skrývať za prezývkami. Kyberšikana môže prebiehať kdekoľvek a kedykoľvek, keďže nie je potrebné, aby obeť a agresor boli spolu na jednom mieste (Kopecký a Szotkowski, príloha č. 7, © 2013 – 2021).

Kriminálne jednanie, vandalizmus

Niektorí dospievajúci sa dopúšťajú deliktov, násilných alebo trestných činov, často si však neuvedomujú následky a to, že porušujú zákon. U mladistvých sa najčastejšie vyskytujú krádeže a majetková trestná činnosť. Páchatelia odcudzujú predmety, ktoré aktuálne potrebujú alebo ktoré sa im páčia, no nemôžu si ich dovoliť (Ambrožová et al., 2014).

Krádež je jednanie, pri ktorom jedinec odcudzí vec, ktorá mu nepatrí, s plánom ju ďalej využívať a nevrátiť majiteľovi. Majiteľ s týmto jednaním nesúhlasí alebo nie je o tom informovaný (Česko. Ministerstvo školství a tělovýchovy, príloha č.12, © 2013 – 2021).

Vandalizmus je svojvoľné poškodzovanie a ničenie verejného alebo súkromného majetku bez páchatel'ovho motívu. Väčšinou jedinec ničí majetok kvôli vlastnému potešeniu, odreagovaniu sa alebo k nemu dochádza z dôvodu, že je jedinec pod vplyvom alkoholu alebo iných drog. K vandalizmu dochádza aj v školskom prostredí pri poškodzovaní školského majetku alebo vecí spolužiakov. Taktiež sem zaradujeme sprejerstvo, kde hlavným motívom môže byť potreba kreatívneho vyjadrenia sa (Kaplanová a Procházková, príloha č. 10, © 2013 – 2021).

Rizikové športy a rizikové správanie v doprave

„Definujeme ich ako zámerné vystavovanie seba alebo druhých neprímerane vysokému riziku ujmy na zdraví alebo dokonca priamemu ohrozeniu života v rámci športovej činnosti alebo v doprave“ (Miovský et al., 2015a, st. 60).

Pri rizikových športoch si jedinec uvedomuje, že sa vystavuje neprímeranému riziku alebo prekračuje svoje fyzické sily (Miovský et al., 2015a). Tieto športy zvyšujú

u jedincom prítomnosť látok ako je adrenalín, serotonín alebo endorfín, a preto sa stávajú pre adolescentov atraktívnymi (*Co je rizikové chovániím ve sportu-* prevence-praha, ©2021).

Rizikové správanie v doprave je jednanie, ktoré vedie k dopravným kolíziám a následne k úrazom alebo úmrtiam. V rámci stredných škôl sa študenti môžu dopravy zúčastňovať ako chodci, cyklisti, cestujúci hromadnou dopravou, šoféri mopedu alebo motocyklu do 50cm³ alebo ako spolujazdci. Rizikové správanie v doprave predstavuje nezvyklé správanie, agresívne správanie alebo správanie v rozpore s oficiálnymi a neoficiálnymi pravidlami. Takéto správanie môže byť spôsobené z dôvodu neznalosti dopravných predpisov, jedinec môže byť pod vplyvom návykových látok alebo ho spôsobili osobnostné faktory, ktoré predstavujú napríklad agresivita, depresie alebo vyhľadávanie vzrušujúcich zážitkov (Česko. Ministerstvo školství a tělovýchovy, příloha č. 2, © 2013 – 2021).

Rasizmus, xenofóbia

Rasizmus je názor, ktorý tvrdí, že niektorí ľudia sú nadradení a iní menejcenní, a to z dôvodu príslušnosti k určitej rase. Vyjadruje negatívny postoj, prípadne ubližovanie iným osobám na základe ich príslušnosti k inému národu, etnickému pôvodu, kultúre, farbe pleti alebo pôvodu. S rasizmom je spojená rasová diskriminácia. Je to správanie, ktoré znevýhodňuje iného človeka z dôvodu jeho etnického, národného alebo rasového pôvodu (*Kirnerova-* icmprostejov, ©2020).

Xenofóbia predstavuje strach zo všetkého nového a nepoznaného. Predovšetkým sa jedná o strach z cudzincov, a strach, že väčšinovú kultúru, náboženstvo alebo zvyky nahradia kultúra a zvyky cudzincov. Tento strach môže prejsť až do nenávisti a je často spojovaný s rôznymi formami rasizmu (*Kirnerova-* icmprostejov, ©2020).

Rasizmus a xenofóbia sa v školskom prostredí môžu prejavovať verbálnymi ale aj fyzickými napádaniami spolužiakov alebo zamestnancov školy z dôvodu ich presvedčení alebo pôvodu. Výskyt takýchto problémov na škole môže byť podmienený tradíciami alebo problémami v regióne, v ktorom žiaci žijú a vzdelávajú sa. Pri tomto type rizikového správania adolescentov vo veľkej miere ovplyvňujú rodičia, ale taktiež osobné skúsenosti (Česko. Ministerstvo školství a tělovýchovy, příloha č. 9, © 2013 – 2021).

Sektárske aktivity

Sekta je náboženská alebo politická skupina, väčšinou má prísne podmienky pre svojich členov, ktorými ich úzko zväzujú. Pre väčšinu sekt sú charakteristické extrémne názory na život, spoločnosť alebo vzťahy medzi ľuďmi. Na členov môže byť vyvíjaný tlak v podobe psychickej manipulácie, ktorý môže byť nebezpečný pre mladých jedincov (Ambrožová et al., 2014).

Sexuálne správanie

Rizikové sexuálne správanie môže jedinca negatívne ovplyvniť, nielen v momentálnej situácii, ale taktiež do budúcnosti v zdravotných, sociálnych, psychologických, ale aj ďalších oblastiach. K rizikovému sexuálnemu správaniu patrí skorý začiatok pohlavného života, vysoká frekvencia pohlavných stykov, náhodné známosti, promiskuitné a prostitučné správanie, nechránený pohlavný styk, zverejňovanie vlastných erotických fotiek či videí. Adolescent môže priamo rizikové sexuálne správanie vykonávať alebo môže byť jeho obeťou (Jonášová, príloha č. 18, © 2013 – 2021).

Závislostné správanie

Závislosť na návykových látkach je chorobný stav spojený s neovládateľnou túžbou po opakovanom požití danej látky s tendenciou zvyšovať dávky. Tento stav je spojený aj so zmenami správania (Ambrožová et al., 2014).

Závislosť na alkohole je najčastejšou závislosťou, deti sa s alkoholom stretávajú skôr než s ostatnými drogami, či už v rodine alebo medzi rovesníkmi. Nie je ťažké sa k alkoholu dostať. Po požití alkoholu má táto látka tlmivé účinky na centrálny nervový systém, avšak pôsobí aj na všetky ostatné orgánové sústavy. Dlhodobé závislostné užívanie alkoholu môže viesť k poškodeniu rôznych častí ľudského organizmu. Pre dospievajúcich je požívanie alkoholu omnoho nebezpečnejšie z dôvodu, že poškodzuje ešte nezrelé orgány. Už pomerne malé množstvo alkoholu v krvi dokáže vyvolať otravu alkoholom a je potrebná následná hospitalizácia. Organizmus, ktorý sa stále vyvíja, nedokáže účinne alkohol z tela odbúrať a taktiež sa závislosť na alkohole u dospievajúcich vytvára pomerne rýchlo (Ambrožová et al., 2014).

S drogami sa dospievajúci stretávajú väčšinou za účelom skúsenia účinkov a po ojedinelom experimente s touto drogou končia. Prvé skúsenosti bývajú pozitívne, a preto

skúšajú iné drogy alebo tie isté pri inej príležitosti. Poznáme dve fázy užívania drog, a to rekreačnú a problémovú. Počas rekreačnej fázy jedinec siaha po droge len v určitých situáciách, napríklad ak má určitý emocionálny problém. Po užití drogy sa cíti lepšie a vyrovnanejšie, preto po droge siaha stále častejšie. Nasleduje druhá fáza, a to problémová. Jedinec si už uvedomuje svoje problémy spojené s užívaním drogy. Začínajú vznikať problémy vo vzťahoch s rodinou alebo v škole. Jedinec sa rozhodne abstinovať, aby sa uistil, že nespadol do závislosti. Obvykle však vydrží pár dní a následne v užívaní drog naďalej pokračuje. Ak v tomto období nenájde pomoc vo svojom okolí, prepadá do závislosti (Ambrožová et al., 2014).

Nikotín je silne toxická látka. Po vdýchnutí sa dostáva do krvi, v malých dávkach podporuje duševnú činnosť a sústredenie. Postupne však vyvoláva závislosť. Fajčenie zvyšuje riziko vzniku niekoľkých ochorení. Zvyšuje krvný tlak a riziko infarktu, spôsobuje karcinómy pľúc, hrtanu, ľadvín ale aj ďalších orgánov. Čím skôr jedinec začne fajčiť, tým je riziko ochorenia vyššie. Fajčenie však škodí aj pasívnym fajčiarom, ktorí dýchajú dym z cigariet. (*Kouření- mojezdрави*, © 2001 - 2021)

Pri závislosti na internete je ťažké určiť, či ide o len o zvýšené používanie alebo sa už jedná o závislosť. Avšak existuje pár príznakov, pri ktorých už môžeme hovoriť o závislosti. Prvým príznakom je, keď je pre človeka internet najdôležitejšia vec a reálne vzťahy idú bokom. Ak sa závislý človek nedostane k počítaču, začína sa u neho prejavovať nervozita, agresívne reakcie, pocity úzkosti, depresie. Závislý človek tiež neustále predlžuje dobu strávenú on-line. Závislosť na internete je spojená s mnohými rizikami, či už telesnými, psychologickými ale aj sociálnymi. (*Státní zdravotní ústav- nzip*, ©2021)

Požívanie anabolík, steroidov

V dnešnej dobe sa snažia najmä chlapci budovať svoju postavu bez profesionálnej pomoci. Hrozí tak preťaženie organizmu, požitie nadmerného množstva nevhodných výživových doplnkov alebo požívanie anabolík a steroidov. Anabolické steroidy sú telu prirodzené steroidy, nutné pre rast buniek svalov a kostí, sú to deriváty látky podobnej testosterónu, čo je mužský pohlavný hormón. Tieto látky alebo látky im blízke sa berú ako doping. Pri užívaní anabolík a steroidov môže dochádzať k mnohým zdravotným komplikáciám. Tieto doplnky zvyšujú riziko vysokého krvného tlaku, možné sú aj poruchy so zrážaním krvi, poruchy pečene, zastavenie rastu u dospievajúcich, oslabenie

imunitného systému. U mužov spôsobujú neplodnosť, vypadávanie vlasov, zväčšenie prsnej žľazy. U dievčat naopak zvýšenie ochlpenia, poruchy menštruačného cyklu, zmenu hlasu alebo zmenšenie prs. Môžu mať vplyv aj na duševné zdravie, kedy je jedinec podráždený, agresívny a môže dochádzať aj k depresiám. (Kabíček, Csémy a Hamanová 2014; Nešpor, 2018)

Bulímia a mentálna anorexia

Poruchy príjmu potravy môžeme v dnešnej dobe sledovať už u každej vekovej kategórie. Vzniká na základe nadmerného strachu z obezity, nespokojnosti s telom alebo nadmernou snahou o dosiahnutie štíhlosti. Samo rizikové stravovanie nie je príčinou choroby, avšak je spojené so širokou škálou bio-psycho-sociálnych ochorení, ktoré následne u jedinca vznikajú Kabíček, Csémy a Hamanová (2014).

Mentálna bulímia je porucha vyznačujúca sa opakujúcimi sa záchvatmi prejedania a prehnanou kontrolou telesnej váhy. To vedie jedinca k následným hladovkám a zvracaniu s pocitmi viny. (Česko. Ministerstvo školství a tělovýchovy, příloha č. 3, © 2013 – 2021)

Mentálna anorexia je porucha charakterizovaná úmyselným znižovaním telesnej hmotnosti. Počas mentálnej anorexie pretrváva neustála snaha o chudnutie aj napriek veľmi nízkej telesnej hmotnosti. Jedinec sa cíti stále obézny aj napriek tomu, že má podváhu. Niektorí jedinci majú problém priznať, že sa snažia o neustále chudnutie. Často sa vyskytuje aj kombinácia obmedzeného príjmu potravy s nadmerným cvičením a ďalšími spôsobmi znižovania váhy, ako napríklad vracanie, požívanie laxatív a diuretík alebo rôznych diétnych prípravkov. (Česko. Ministerstvo školství a tělovýchovy, příloha č. 3, © 2013 – 2021)

3 PREVENCIA RIZIKOVÉHO SPRÁVANIA

„Na prevenciu môžeme nahliadať ako na súbor aktivít či sústav opatrení, ktoré podporujú pozitívne chovanie a predchádzajú negatívnym javom v rôznych oblastiach. Základným princípom prevencie na školách a školských zariadeniach nie je len predchádzanie rizikového správania, ale aj výchova k zdravému životnému štýlu, zdravému sebavedomiu a rozvoju sociálnych kompetencií a zručností. Pomocou preventívnych aktivít sa tiež snažíme žiakov učiť, ako efektívne riešiť konflikty a ako zvládať záťažové situácie“ (Ciklová, 2016, st. 7).

„Pojmom prevencia označujeme všetky opatrenia smerujúce k predchádzaniu a minimalizovaniu javov spojených s rizikovým správaním a jeho dôsledkov. Jedná sa hlavne o predchádzanie a minimalizáciu rôznych súvisiacich porúch a ochorení, poškodení, úrazov a tak ďalej a ďalej potom samotných prejavov rozmanitých typov rizikového správania, ktoré ohrozuje spoločnosť a jedinca v nej“ (Miovský et al., 2015b, st. 143).

Ciele programu primárnej prevencie popísal vo svojej knihe Čech a Zvoníčková (2017). Sú nimi zamedzenie vzniku nežiaducich javov, ku ktorým sa prevencia vzťahuje, minimalizácia tohto javu, zdravý vývoj detí a výchova k zdravému životnému štýlu, dôraz na význam pozitívnych hodnôt. Ďalšími cieľmi je budovanie vzťahov v triednom kolektíve a posilňovanie týchto vzťahov, posilňovanie vlastných názorov, uvedomenie si zodpovednosti za svoje chovanie, názory a postoje, zvýšenie povedomia o normách a záväzných predpisoch, zoznámenie s reálnymi kazuistikami, poukazujúcimi na dopad negatívnych javov a správání, ktoré vedie k porušeniu noriem.

Podľa ministerstva školstva, mládeže a telovýchovy rozlišujeme štyri typy prevencie, pričom každá má svoj jasný cieľ:

Za špecifickú primárnu prevenciu rizikového správania považujeme aktivity a programy, ktoré sú priamo zamerané na niektorú z konkrétnych foriem rizikového správania a konkrétnu cieľovú skupinu, u ktorej sa rizikové správanie vyskytuje. Programy tohto druhu prevencie by nefungovali bez existencie rizikového správania. Tento typ prevencie sa dá rozdeliť do troch úrovní prevedenia, tie sú definované na základe intenzity programu, podľa prostriedkov a nástrojov, ktoré program využíva alebo do akej miery sa cieľová skupina zapája do aktivít. Je taktiež dôležité určiť kapacity

programu, pre koľko osôb a kde sa program bude odohrávať. Delíme ju na tri úrovne. Prvou je všeobecná primárna prevencia, ktorá sa zameriava na bežnú populáciu dospelých bez rozdelenia podľa rizikovosti. Zohľadňuje len vekové zloženie a organizuje sa pre väčší počet ľudí. Pri tejto úrovni dostačuje vzdelanie a práca školského metodika prevencie. Ide napríklad o programy so spracovanou problematikou. Druhou úrovňou je selektívna primárna prevencia, ktorá sa už zameriava na osoby s možným výskytom rizikového správania. Jedná sa napríklad o deti alkoholikov alebo o študentov s horším prospechom. V tejto úrovni sa už pracuje s menšími skupinami alebo jednotlivcami a vytvára sa selektívny program. Pri danej úrovni sa už kladie väčší dôraz na vzdelanie preventistu, odporúča sa odborník v odbore adiktologie alebo psychológie či inej riešenej problematike a taktiež absolvovanie rôznych kurzov. Poslednou úrovňou je indikovaná primárna prevencia, ktorá sa zameriava na osoby, u ktorých sa už rizikové správanie vyskytuje. Dôležité je podchytiť tento problém čo najskôr, správne ho posúdiť a vyhodnotiť. Cieľom indikovanej primárnej prevencie je už zmiernenie vplyvu rizikového správania na jedinca. Podobne ako pri selektívnej primárnej prevencii, aj tu je potrebný vzdelaný preventista v obore, s absolvovanými kurzami alebo špeciálnym výcvikom (Miovský et al., 2015b).

Nešpecifická primárna prevencia zahŕňa naopak aktivity, ktoré nemajú priamu súvislosť s rizikovým správaním. Pracujú s aktivitami na podporu zdravého životného štýlu a správne trávenie voľného času, napríklad rôznymi športovými a záujmovými aktivitami, ktoré súvisia so zdravým rozvojom osobnosti. Nešpecifické programy prevencie by sa naopak od špecifických mohli využívať aj bez existencie rizikového správania (Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních, © 2013 – 2021).

Pri tvorbe programu v rámci primárnej prevencie je potrebné dodržiavať určité odporúčania, ktoré zaručia kvalitu a efektivitu tejto prevencie. Prevencia by mala byť komplexná a kombinovať viaceré stratégie, ktoré pôsobia na cieľovú skupinu. Keďže príčiny rizikového správania sa u dospelých líšia, musí byť program komplexný pre viaceré faktory rizikového správania. Dôležitá je dlhodobá a neustála práca so študentmi, skorý začiatok, práca v menších skupinách. Programy na seba musia nadväzovať, vzájomne sa dopĺňovať, určiť jasný a štruktúrovaný program, napríklad vopred určenú metodiku, vymedzené témy a pravidlá, časové ohraničenie. Dôležitá je spolupráca

s různými instituciami. Pri každom preventívnom programe by mala byť určená cieľová skupina, pri ktorej je zohľadnený vek, miera rizikovosti, úroveň vzdelania, sociokultúrne zázemie, etnická príslušnosť a ďalšie faktory. Program musí byť prispôsobený práve tejto vybranej skupine, aby bol atraktívny a aby dokázal zaujať a udržať jedincovu pozornosť. Taktiež sa odporúča využívať peer prvky, interakciu a aktívne zapojenie študentov. Keďže pri dospievaní majú na mladistvých vplyv skôr rovesníci, je efektívnejšie, ak realizátori programu vystupujú ako moderátori a iniciátori a naopak rovesníci môžu medzi sebou komunikovať, vymieňať si názory alebo aktívne sa zapájať do aktivít. Je potrebné sledovať aktuálne trendy a reagovať na ne, podnecovať študentov na pozitívne alternatívy k rizikovému správaniu a využívanie KAB modelu (knowledge, attitudes, behaviour = znalosti, postoje, správanie), kedy sa jedincovi nepredkladajú len informácie, ale predovšetkým ide o zmenu postojov a chovania. Ďalším odporúčaním je denormalizácia. Prevencia by mala prispievať k vytvoreniu takej sociálnej klímy, ktorá nie je priaznivá k šíreniu rizikového správania (*Co je efektívni ve školské primární prevenci?*- NUV, 2014).

Existujú taktiež neefektívne zásady, ktorým by sme sa naopak mali pri tvorbe primárnych preventívnych programov vyvarovať. Jedná sa hlavne o jednoduché predávanie informácií o rizikovom správaní bez interaktívnych prvkov. To študentov nezaujme a nezmení tak ani ich postoj alebo správanie. Odstrašovanie, prehnané moralizovanie alebo zveličovanie následkov. Jednorazové programy alebo aj krátkodobé a neintenzívne programy. Programy, ktoré nie sú založené na potrebách cieľovej skupiny, často sú príliš obecné, nezameriavajú sa na potreby študentov alebo začínajú, keď už je neskoro alebo keď je ešte príliš skoro. Poskytovanie osobami, ktoré nemajú dostatočné skúsenosti ani dostatočné vzdelanie. Spoliehajú sa na jeden typ programu bez zapojenia ďalších inštitúcií a rodičov. Nulová tolerancia na školách, kedy za priestupky čakajú žiakov tvrdé tresty, napríklad vylúčenie zo školy. Zastrášovanie taktiež nepatrí medzi efektívne metódy (*Co je efektívni ve školské primární prevenci?*- NUV, 2014).

3.1 Systém primárnej prevencie

Systém riadenia prevencie má svoju hierarchiu a subjekty majú svoje jasne vymedzené kompetencie. Ministerstvo školstva, mládeže a telovýchovy (MŠMT) zosúladuje aktivity v oblasti primárnej prevencie rizikového správania. Toto zosúladenie je zabezpečené spoluprácou MŠMT a krajskými školskými koordinátormi prevencie

prostredníctvom metodikov prevencie v pedagogicko- psychologických poradniach a v jednotlivých školách prostredníctvom školských metodikov prevencie (Ciklová, 2016).

Ministerstvo školstva, mládeže a telovýchovy

MŠMT spracováva príslušný akčný plán na dané obdobie, ten metodicky podporuje a koordinuje problematiku primárnej prevencie. Vytvára podmienky pre realizáciu preventívneho systému na národnej úrovni v metodickej a legislatívnej oblasti. Vyčleňuje finančné prostriedky na špecifickú primárnu prevenciu rizikového správania a podporuje certifikované programy. MŠMT rozvíja spoluprácu na horizontálnej aj vertikálnej úrovni a spolupracuje s rôznymi orgánmi, a to hlavne Úradom vlády, Rady vlády pre koordináciu protidrogovej politiky a Republikovým výborom pre prevenciu kriminality Ministerstva vnútra. Ďalej spolupracuje aj s odbornou verejnosťou, s neziskovým sektorom, pedagogickými fakultami, odbornými fakultami, pedagogicko-psychologickými poradňami, strediskami výchovnej starostlivosti a ďalšími subjektami a inštitúciami, ktoré sa zaoberajú primárnou prevenciou. V oblasti metodickej, vzdelávacej a výskumnej využíva MŠMT organizácie ako napríklad Výskumný ústav pedagogický, Inštitút pedagogicko-psychologického poradenstva, Národný inštitút pre ďalšie vzdelávanie. V oblasti kontrolnej potom využíva Českú školskú inšpekciu. Pomáha krajským školským koordinátorom prevencie a rozvíja spoluprácu v krajoch (Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních, © 2013 – 2021).

Krajský úrad

Koordinuje činnosť jednotlivých inštitúcií na krajskej úrovni a taktiež zabezpečuje plnenie úloh a plánov zahrnutých v Stratégii prevencie rizikového správania u detí a mládeže v pôsobnosti rezortu školstva, mládeže a telovýchovy. Poveruje pracovníka funkciou krajského školského koordinátora prevencie, vytvára podmienky pre realizáciu Minimálnych preventívnych programov v školách, ktoré sa nachádzajú v danom regióne a taktiež kontroluje fungovanie týchto programov. Zaisťuje funkčný systém vzdelávania a zvyšovaniu odbornej spôsobilosti pedagogických a ďalších pracovníkov školstva na krajskej úrovni. Do dlhodobých zámerov vzdelávania zaraďuje témy týkajúce sa špecifickej a nešpecifickej primárnej prevencie. Zriaďuje a zaisťuje financovanie pedagogicko-psychologických poradní a metodikov prevencie (Metodické

doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních, © 2013 – 2021).

Krajský školský koordinátor prevence

Spolupracuje s krajským protidrogovým koordinátorem, koordinátorem rómskej problematiky a krajským manažérom prevencie kriminality, pracovníkmi orgánu sociálno-právnej ochrany detí. Vytvára a zlepšuje krajskú koncepciu prevencie a presadzuje pritom plnenie úloh a zámerov, ktoré sa nachádzajú v Stratégii MŠMT a v Akčnom pláne realizácie stratégie prevencie rizikového správania. Dozerá na situáciu ohľadom preventívnych programov a aktivít v regionálnych školách. Získava informácie a kontroluje plnenie Minimálnych preventívnych programov, realizáciu ďalších preventívnych, kontrolných a represívnych opatrení na území kraja a taktiež navrhuje zlepšenia. Vytvára záverečné správy týkajúce sa prevencie rizikového správania v rámci kraja a zasiela ich na MŠMT (Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních, © 2013 – 2021).

Metodik prevencie v pedagogicko- psychologickej poradni

Zabezpečuje špecifickú prevenciu rizikového správania, spoluprácu a podporu školských metodikov prevencie, pripravuje im pracovné porady a individuálne odborné konzultácie. Pomáha školským zariadeniam riešiť aktuálne problémy s výskytom rizikového správania. Komunikuje s inštitúciami, organizáciami a subjektmi, ktoré sa zaujímajú o problematiku rizikového správania. Stará sa o svoje ďalšie vzdelania v problematike špeciálnej prevencie (Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních, © 2013 – 2021).

Riaditeľ školy a školského zariadenia

Zodpovedá za prevenciu a za riešenie zistených prejavov rizikových foriem správania na ich škole. Zabezpečuje poskytnutie poradenských služieb v škole, kontroluje a vyhodnocuje Minimálne preventívne programy školy. Menuje školského metodika prevencie, ktorý má vhodné vzdelanie alebo mu zaistí podmienky na potrebné vzdelanie. Pri realizácii a vyhodnocovaní Preventívneho programu podporuje spoluprácu všetkých pedagogických pracovníkov školy. Spolupracuje s metodikom prevencie v pedagogicko-psychologickej poradni a s krajským školským koordinátorom prevencie. Podporuje tiež

daný obecný úrad pri aktivitách zameraných na rozvoj zdravého životného štýlu detí a mladistvých. Kontroluje a vyhodnocuje realizáciu Preventívneho programu (Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních, © 2013 – 2021).

Školský metodik prevencie

Činnosti školského metodika prevencie sú vymedzené právnym predpisom, a to konkrétne prílohou č. 3/II vyhlášky Č. 72/2005 Zb., o poskytovaní poradenských služieb v školách a školských poradenských zariadeniach, v znení neskorších predpisov. Podľa tohto predpisu koordinuje tvorbu a kontroluje realizáciu preventívneho programu školy, zúčastňuje sa na realizácii aktivít školy zameraných na prevenciu rizikového správania. Metodicky vedie činnosti pedagogických pracovníkov školy v oblasti prevencie. Stará sa o vzdelanie pedagogických pracovníkov školy v oblasti prevencie a taktiež sa stará o prípravu a realizáciu aktivít spojených so zapojením multikultúrnych prvkov do vzdelávacieho procesu, ktoré by mali pomôcť k lepšiemu integrovaniu žiakov či cudzincov. Sprostredkováva spoluprácu školy s orgánmi štátnej správy a samosprávy a s ostatnými pracoviskami, ktoré sa zaoberajú prevenciou. Zhromažďuje a vedie písomné záznamy o žiakoch a o svojej práci. Stará sa tiež o aktualizáciu zoznamov spolupracovníkov školy v oblasti prevencie. Poskytuje poradenské služby žiakom a ich rodičom. (Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních, © 2013 – 2021).

Triedny učiteľ

Spolupracuje so školským metodikom prevencie. Podnecuje k vytvoreniu vnútorných pravidiel triedy a dáva pozor na ich dodržiavanie a taktiež sa snaží zabezpečiť pozitívne sociálne interakcie medzi spolužiakmi. Sprostredkováva spoluprácu medzi školou a rodičmi žiakov. Získava a udržuje si prehľad o osobnostiach žiakov triedy a o ich rodinnom zázemí (Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních, © 2013 – 2021).

4 ANALÝZA ČESKEJ A SLOVENSKEJ LEGISLATÍVY V OBLASTI PRIMÁRNEJ PREVENECIE

Česká legislatíva

Základný rámec politiky primárnej prevencie rizikového správania v Českej republike tvorí Národná stratégia 2019-2027. Táto stratégia nadväzuje na vyhodnotenie Národnej stratégie primárnej prevencie rizikového správania za obdobie 2013-2018. Hlavným cieľom tejto stratégie je znížiť mieru rizikového správania u detí a mládeže a minimalizovať jeho vznik. V národnej stratégii sa v spojitosti s prevenciou rizikového správania uvádzajú tieto zákony a vyhlášky (Národní strategie primární prevence rizikového chování dětí a mládeže na období 2019 – 2027, © 2013 – 2021):

Zákon č. 561/2004 Zb., o predškolskom, základnom, strednom, vyššom odbornom a inom vzdelávaní (školský zákon), v znení neskorších predpisov. Podľa § 29 má škola zaisťovať podmienky pre zdravý vývoj detí, žiakov a študentov a taktiež zabrániť vzniku rizikového správania. § 22a a § 22b upravuje práva a povinnosti pedagogických pracovníkov, kde je zahrnutá aj povinnosť chrániť bezpečie a zdravie dieťaťa, žiaka a študenta a predchádzať rizikovému správaniu v školskom prostredí. Ďalej § 31 určuje postup v prípade zvlášť závažných porušení povinností, ktoré plynú zo zákona. Riaditeľ školy takéto konanie žiaka musí oznámiť orgánu sociálno-právnej ochrany detí a môže udeliť žiakovi trest podmieneného vylúčenia alebo vylúčenie.

Vyhláška č. 72/2005 Zb., o poskytovaní poradenských služieb v školách a školských poradenských zariadeniach, v znení neskorších predpisov. V tejto vyhláške je stanovený systém školskej prevencie, určuje kompetencie školy, pracovníkov primárnej prevencie, ako sú školný metodik prevencie a metodik prevencie v pedagogicko-psychologickej poradni. Školy majú povinnosť spracovávať a realizovať preventívne programy školy. Vyhláška taktiež určuje rozsah a činnosť školských poradenských zariadení.

Vyhláška č. 74/2005 Zb., o záujmovom vzdelávaní, v znení neskorších predpisov, § 2 určuje, že v rámci záujmového vzdelávania je potrebné poskytovať informácie k prevencii rizikového správania.

Zákon č. 563/2004 Zb., o pedagogických pracovníkoch a o zmene niektorých zákonov, v znení neskorších predpisov, v § 2 stanovuje pozíciu metodika prevencie

v pedagogicko-psychologickej poradne. V § 19a sú určené podmienky získania odbornej kvalifikácie metodika prevencie v pedagogicko-psychologickej poradne. Vo vyhláske č. 317/2005Zb., o ďalšom vzdelávaní pedagogických pracovníkov, akreditačnej komisii a kariérnom systéme pedagogických pracovníkov, v znení neskorších predpisov, sú určené nevyhnutné kvalifikačné predpoklady pre výkon špecializovanej činnosti školného metodika prevencie.

Zákon č. 65/2017 Zb., o ochrane zdravia pred škodlivými účinkami návykových látok. Na jeho základe sa zakazuje predaj alkoholových a tabakových výrobkov v škole a v školskom zariadení. Zakázaná je aj konzumácia alkoholických nápojov a fajčenie tabakových výrobkov v priestoroch školy a školských zariadení. Taktiež zakazuje vstup a zdržiavanie sa v priestoroch školy a školských zariadeniach v prípade, že osoba je pod vplyvom alkoholu alebo iných omamných látok a ohrozuje seba, okolie alebo majetok. Tento zákon taktiež rieši testovanie žiakov pokiaľ javí známky vplyvu omamných látok alebo alkoholu. Avšak toto testovanie nemôže vykonávať pedagogický pracovník, ale osoba poverená týmto zákonom.

Metodické odporúčania k primárnej prevencii rizikového správania u detí a mládeže, je to dokument MŠMT č. j.: 21291/2010-28. Ako uvádza MŠMT (Metodické dokumenty, © 2013 – 2021): *„vymedzuje aktuálnu terminológiu, ktorá je v súlade s terminológiou v štátoch EÚ a začlenenie prevencie do školského vzdelávacieho programu a školského poriadku, popisuje jednotlivé inštitúcie v systéme prevencie a úlohu pedagogického pracovníka, definuje školský preventívny program, odporúča postupy škôl a školských zariadení pri výskyte rizikových foriem správania detí a mládeže.“*

„Prioritnou oblasťou podpory sú projekty zamerané na formovanie vzťahu k zdravému životnému štýlu, ochranu telesného a duševného zdravia, odstraňovanie zdraviu škodlivých vplyvov a prevenciu rizikového správania (násilie, šikanovanie, záškoláctvo, agresivita, delikvencia, kriminalita, drogové závislosti, zneužívanie, prejavy extrémizmu, terorizmu, HIV/AIDS, obchodovanie s ľuďmi), na podporu zdravého životného štýlu, zlepšenie psychosociálnej klímy a podporu duševného zdravia“ (Prevenia sociálno-patologických javov- NUV, ©2021).

Slovenská legislatíva

Zákon č. 245/2008 Z. z. Zákon o výchove a vzdelávaní (školský zákon) v znení neskorších predpisov. V § 130 tohto zákona sú uvedené školské zariadenia výchovného poradenstva a prevencie. podľa odstavca 2 a 3 sem patrí: „*centrum pedagogicko-psychologického poradenstva a prevencie, centrum špeciálno-pedagogického poradenstva, výchovný poradca, kariérový poradca, školský psychológ, školský špeciálny pedagóg, liečebný pedagóg, sociálny pedagóg a koordinátor prevencie.*“ Taktiež tento zákon určuje pracovné vymedzenie výchovnému poradcovi ktorý má poskytovať žiakom poradenstvo v osobnostnej, vzdelávacej, profesionálnej a sociálnej oblasti. § 132 určuje, že centrum pedagogicko-psychologického poradenstva a prevencie spolupracuje s rodinou, školou a školským zariadením, poskytuje výchovnú a psychologickú starostlivosť v prípadoch porúch správania a výskytu sociálnopatologických javov. § 152 udeľuje povinnosť školám a školským zariadeniam vytvárať podmienky pre zdravý vývin žiakov a na predchádzanie sociálnopatologických javov a taktiež zabezpečiť bezpečie a ochranu zdravia detí a žiakov. § 144 tohto zákona udáva práva a povinnosti žiakov. Povinnosťou žiaka je neohrozovať svoje zdravie a bezpečnosť, zdravie a bezpečnosť ďalších osôb, či už spolužiakov, učiteľov alebo iných zamestnancov školského zariadenia.

Smernica č. 36/2018 k prevencii a riešeniu šikanovania detí a žiakov v školách a školských zariadeniach. Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu slovenskej republiky odporúča školám vytvoriť vlastný školský a triedny program prevencie šikanovania v súlade s touto smernicou. Táto smernica obsahuje odporúčania na realizáciu prevencie, metódy riešenia šikanovania, spoluprácu školy s ďalšími inštitúciami a zákonnými zástupcami žiakov.

Zákon č. 138/2019 Z. z., o pedagogických zamestnancoch a odborných zamestnancoch v znení neskorších predpisov. Sú tu uvedené práva a povinnosti pedagogických a odborných zamestnancov. Tí majú právo na ochranu pred sociálnopatologickými prejavmi a povinnosť správať sa podľa Etického kódexu pedagogických zamestnancov a odborných zamestnancov, kde je v rámci sociálno-patologických prejavov v správaní uvedená povinnosť chrániť žiakov pred všetkými formami takéhoto správania. V tomto zákone sú popísané pracovné činnosti pedagogických a odborných zamestnancov. Podľa § 6 odstavca 2 poskytuje sociálne poradenstvo a prevenciu vo výchove a vzdelávaní odborný zamestnanec. Činnosť poradenstva a prevencie so

vykonáva v školskom prostredí školský psychológ. Sociálny pedagóg vykonáva preventívnu činnosť, poskytuje poradenstvo a intervenciu pre žiakov s rizikovým správaním, ohrozených sociálno-patologickými javmi a zo sociálne znevýhodneného prostredia. Školský koordinátor vo výchove a vzdelávaní môže tiež koordinovať primárnu prevenciu u sociálno-patologických javov.

Zákon č. 305/2005 Z. z., o sociálnoprávnej ochrane detí a o sociálnej kuratele v znení neskorších predpisov. Tento zákon vymedzuje prácu sociálnoprávnej ochrany detí v §3 odstavce 1 nasledovne: *„sociálnoprávna ochrana detí a sociálna kuratela na základe tohto zákona zamedzuje rôznymi metódami, technikami a postupmi nárastu sociálno-patologických javov“*

II. PRAKTICKÁ ČÁST

5 VÝSKUM

Výskum sa zameriava na rizikové správanie a následnú prevenciu na rôznych typoch stredných škôl. Cieľom výskumu je zistiť, aké rizikové správania sa nachádzajú na stredných školách a identifikovať preventívne opatrenia realizované na stredných školách.

Výskum, ktorý vykonalo Národné monitorovacie stredisko pre drogy a závislosti sa zameriava na užívanie návykových látok. Táto štúdia bola vykonaná v roku 2019 a respondentmi boli 16-roční študenti stredných škôl. Z tejto štúdie vyplýva, že 54 % študentov niekedy fajčilo cigaretu a 10,3 % fajčí každý deň. Ďalej zistili, že až 95,1 % študentov niekedy ochutnalo alkohol, 29,3 % vyskúšalo nejakú nelegálnu drogu, pričom najčastejšie to boli konopné látky (*Evropejská školská štúdia o alkohole a iných drogách 2019- drogy-info*, ©2020).

Petruželka, Barták, Vacek a Gabrhelík sa v roku 2017 zamerali vo svojom výskume na hodnotenie prevencie z pohľadu študentov. Do tohto výskumu bolo zapojených 1063 študentov. Študenti ako najviac zaujímavú formu preventívnych programov hodnotili sériu besied, ale tiež jednu besedu. Ako najmenej zaujímavé formy zvolili exkurzie a prednášky bez diskusií (Petruželka et al., 2018).

5.1 Výskumné ciele

Hlavným cieľom tejto bakalárskej práce je identifikovať výskyt rizikového správania na rôznych typoch stredných škôl. Následne zistiť, aké preventívne opatrenia realizujú stredné školy v boji proti rizikovému správaniu. A taktiež zhodnotiť názor adolescentov na funkčnosť preventívnych opatrení na škole, ktorú navštevujú.

5.2 Výskumné otázky

Z vyššie uvedených cieľov vyplývajú nasledovné výskumné otázky:

VO1: S akými druhmi rizikového správania sa žiaci daných stredných škôl najčastejšie stretávajú?

VO2: Aké primárne preventívne aktivity sú využívané v boji proti rizikovému správaniu na rôznych typoch stredných škôl?

VO3: Akým spôsobom by študenti stredných škôl riešili problém s rizikovým správaním?

VO4: Ako je študentmi hodnotený preventívny program a jeho zameranie na ich škole?

5.3 Druh výskumu

V tomto výskume by sme chceli zmapovať výskyt rizikového správania na rôznych druhoch stredných škôl. Ďalej chceme vo výskume zmapovať prevenciu rizikového správania na daných stredných školách. Z tohto dôvodu sme zvolili kvantitatívny výskum.

5.4 Výskumný súbor

Výskumný súbor tvoria študenti stredných škôl, najmä z dôvodu, že obdobie dospievania sa z hľadiska rizikového správania a jeho prevencie považuje za dôležitý medzník v sociálnom živote. Základným súborom sú preto študenti stredných škôl. Z dôvodu prebiehajúcej pandémie a následnej možnej problematiky so začlenením do stredoškolského štúdia sme pre náš výskum nezvolili žiakov 1. ročníkov. Taktiež z dôvodu problematickej prípravy na maturitu sme nezvolili 4. ročníky stredných škôl. Náš výskumný súbor teda tvoria študenti 2. a 3. ročníkov konkrétnych stredných škôl.

Pre náš výskum sme taktiež vyberali rôzne druhy stredných škôl, aby sme mali lepší prehľad o problematike rizikového správania na stredných školách. Našu žiadosť o vyplnenie dotazníkov akceptovalo šesť škôl. Konkrétne stredná odborná škola (SOŠ) dopravy a služieb, stredná odborná škola technická s konkrétnym odborom zameraným na učiteľstvo pre materské školy a vychovávateľstvo, gymnázium, obchodná akadémia, stredná zdravotnícka škola a stredná odborná škola strojárka.

5.5 Výskumná technika

Pre realizáciu nášho výskumu sme si zvolili techniku, ktorá umožňuje zozbierať väčšie množstvo informácií za krátku dobu. Taktiež zaisťuje anonymitu respondentov, ktorá je pre náš výskum dôležitá. Pri zvolení inej metódy, napríklad rozhovoru, by sa študenti mohli hanbiť alebo báť odpovedať pravdivo na citlivé otázky. Podľa Gavory (2010, s. 38) je kvantitatívny výskum vhodný pre oslovenie väčšieho množstva

účastníkov a pracuje s číselnými dátami, ktoré sa môžu ďalej vyjadrovať napríklad v grafoch. Chráska (2016, s. 158) definuje dotazník: „*sústava vopred pripravených a starostlivo formulovaných otázok, ktoré sú premyslene zoradené a na ktoré opýtaná osoba odpovedá.*“ Preto sme si zvolili kvantitatívne výskumné pojetie s využitím anonymnej dotazníkovej metódy. Tá by mala zabrániť skresleným a nepravdivým odpovediam. Typ dotazníkovej metódy sme zvolili pološtruktúrovaný.

Na úvod dotazníku (príloha P 1) sa respondenti zoznámili s účelom využitia dát spolu so zachovaním kritéria anonymity a s pokynmi k vyplneniu dotazníka. Dotazník má 21 položiek. Na začiatku sú uvedené 2 kontaktné položky s výberom možností a 2 kontaktné neštruktúrované položky. Nasledujú otázky, ktoré sú rozdelené do dvoch oblastí. Prvou oblasťou je rizikové správanie, a teda konkrétne stretávanie sa študentov s rizikovým správaním. Druhou oblasťou je prevencia proti rizikóvemu správaniu na daných školách. Od 5. položky po položku 17 sú otázky mierené na skúsenosti študentov s rizikovým správaním a ich vedomosti o danej problematike. Všetky otázky v tejto oblasti sú štruktúrované. Ostatné položky od 18. po 22. sa týkajú primárnej prevencie, ktorá prebieha na stredných školách, ktoré študenti navštevujú. Otázky sú tu taktiež štruktúrované.

5.6 Spôsob spracovania dát

Na analýzu dát získaných na základe zrealizovaného výskumu pomocou dotazníkového šetrenia sme použili 1. triedenie, a to konkrétne absolútnu a relatívnu početnosť. Dáta budú postupne zaznamenávané, vyhodnocované a analyzované. Pre lepšie zorientovanie sa v dátach použijeme grafické znázornenie nameraných dát.

6 VYHODNOTENIE VÝSLEDKOV VÝSKUMU A INTERPRETÁCIA DÁT

V tejto kapitole sa budeme venovať vyhodnocovaniu výsledkov jednotlivých položiek dotazníkového šetrenia. Plná verzia dotazníku sa nachádza v prílohe P1 Dotazník. Získané odpovede od respondentov budú zachytené v tabuľkách, kde budú predstavené formou absolútnej a relatívnej početnosti. K tabuľkám budú pridané aj komentáre s popisom získaných dát z jednotlivých položiek. Pre lepšiu orientáciu v získaných dátach sú k jednotlivým položkám dotazníku priložené aj grafy. Analýzu a vyhodnotenie dát dotazníkového šetrenia som vykonala v počítačovom programe Microsoft Excel 2013.

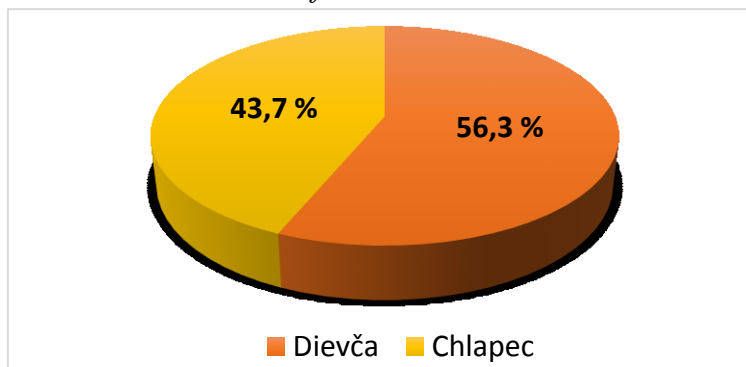
V priebehu nášho šetrenia boli dotazníky vytvorené pomocou internetovej stránky www.surveo.sk z dôvodu prebiehajúceho distančného štúdia. Odkaz na tento dotazník bol rozposlaný študentom 2. a 3. ročníka šiestich stredných škôl s rôznym zameraním. Vyplnených dotazníkov sa nám vrátilo 240. Z týchto dotazníkov sme dva museli vyradiť z dôvodu nesprávneho vyplnenia. Preto sme skúmali 238 odpovedí. Konkrétne 73 odpovedí zo strednej odbornej školy dopravy a služieb, 10 odpovedí zo strednej odbornej školy technickej s konkrétnym odborom zameraným na učiteľstvo pre materské školy a výchovateľstvo, 32 odpovedí z gymnázia, 56 odpovedí z obchodnej akadémie, 27 odpovedí zo strednej zdravotníckej školy a 40 odpovedí zo strednej odbornej školy strojnickej.

V 1. položke dotazníku sme sa pýtali na **pohlavie respondenta**, pričom 134 respondentov (56,3 %) bolo dievčat a zvyšných 104 respondentov (43,7 %) bolo chlapcov.

Tabuľka č. 1- Pohlavie

	Absolútna početnosť	Relatívna početnosť %
Dievča	134	56,3
Chlapec	104	43,7

Graf č. 1- Pohlavie

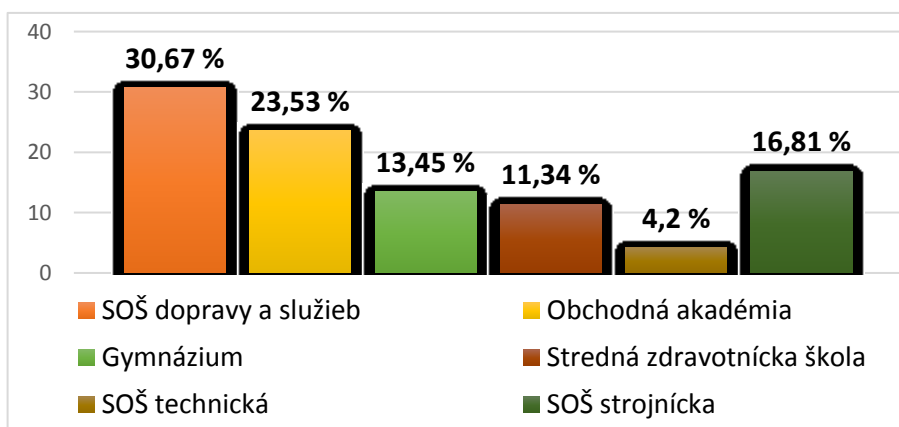


V položke č. 2 sme sa následne pýtali na **názov školy, ktorú respondenti navštevujú**. Zistili sme, že najväčší podiel respondentov navštevuje SOŠ dopravy a služieb a 73 respondentov (30,67 %). Druhú najväčšiu časť tvoria respondenti, ktorí navštevujú obchodnú akadémiu, a to 56 respondentov (23,53 %). Ďalej nasleduje 40 respondentov (16,81 %), ktorí navštevujú SOŠ strojnícku. 32 respondentov (13,45 %) navštevuje gymnázium a 27 respondentov (11,34 %) navštevuje strednú zdravotnícku školu. Najmenej respondentov navštevuje SOŠ technickú, a to 10 respondentov (4,2 %).

Tabuľka č. 2- Názov školy

	Absolútna početnosť	Relatívna početnosť %
SOŠ dopravy a služieb	73	30,67
Obchodná akadémia	56	23,53
Gymnázium	32	13,45
Stredná zdravotnícka škola	27	11,34
SOŠ technická	10	4,2
SOŠ strojnícka	40	16,81

Graf č. 2- Názov školy

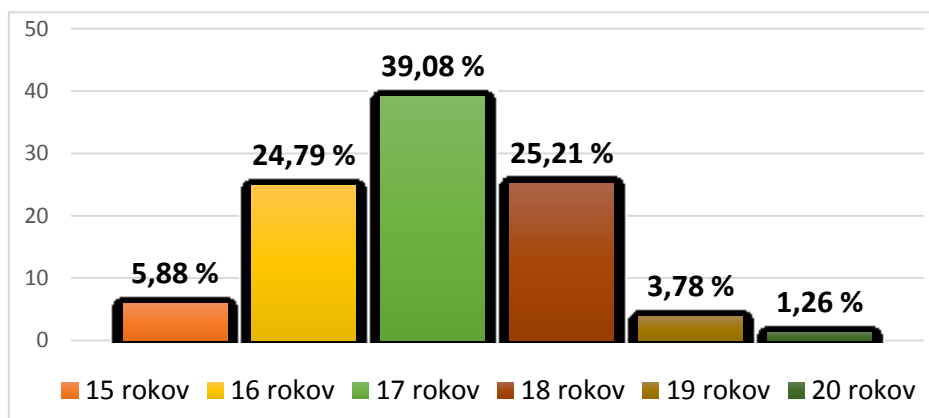


V 3. položke dotazníku sme zisťovali **vek respondentov**. Najväčšiu časť tvorili 17-roční študenti, a to 93 respondentov (39,08 %). Nasledujú 18-roční respondenti, ktorých bolo 60 (25,21 %). 59 respondentov (24,79 %) malo 16 rokov a 14 respondentov (5,88 %) malo 15 rokov. 20 rokov mali traja respondenti (1,26 %).

Tabuľka č. 3- Vek respondentov

	Abslútna početnosť	Relatívna početnosť %
15	14	5,88
16	59	24,79
17	93	39,08
18	60	25,21
19	9	3,78
20	3	1,26

Graf č. 3- Vek respondentov

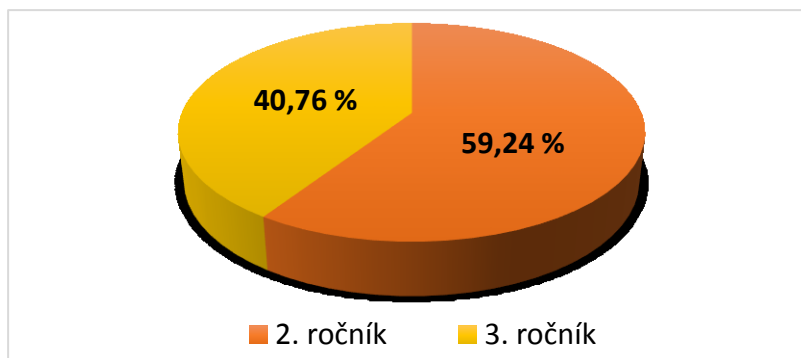


V 4. položke dotazníku sa pýtame na **ročník, ktorý respondenti navštevujú**. Náš výskum bol zameraný len na študentov 2. a 3. ročníka. 2. ročník navštevuje 141 respondentov (59,24 %) a 3. ročník navštevuje 97 respondentov (40,76 %).

Tabuľka č. 4- Ročník, ktorý respondenti navštevujú

	Abslútna početnosť	Relatívna početnosť %
2. ročník	141	59,24
3. ročník	97	40,76

Graf č. 4- Ročník, ktorý respondenti navštevujú



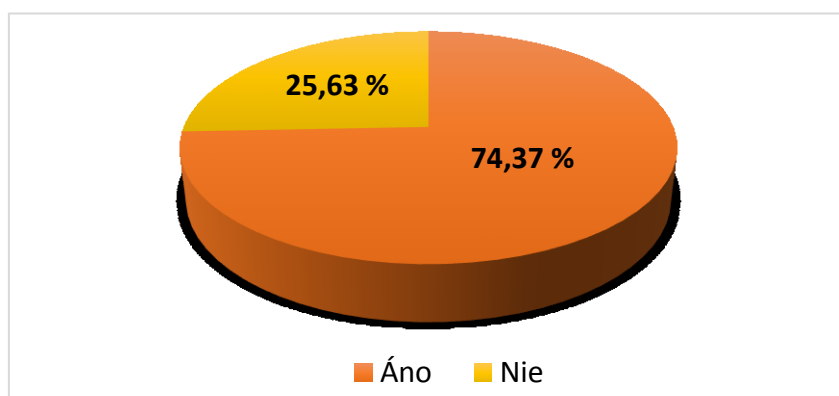
Položka č. 5: Poznáte pojem „rizikové správanie“?

V 5. položke sme zisťovali, aké sú vedomosti študentov v oblasti rizikového správania a či tento pojem poznajú. Až 177 respondentov (74,37 %) odpovedalo, že tento pojem pozná a len 61 respondentov (25,63 %) odpovedalo, že tento pojem nepozná.

Tabuľka č. 5- Poznanie pojmu "rizikové správanie"

	Abslútna početnosť	Relatívna početnosť %
Áno	177	74,37
Nie	61	25,63

Graf č. 5- Poznanie pojmu "rizikové správanie"



Položka č. 6: Stretli ste sa niekedy s niektorým, z dolu vymenovaných rizikových správanií?

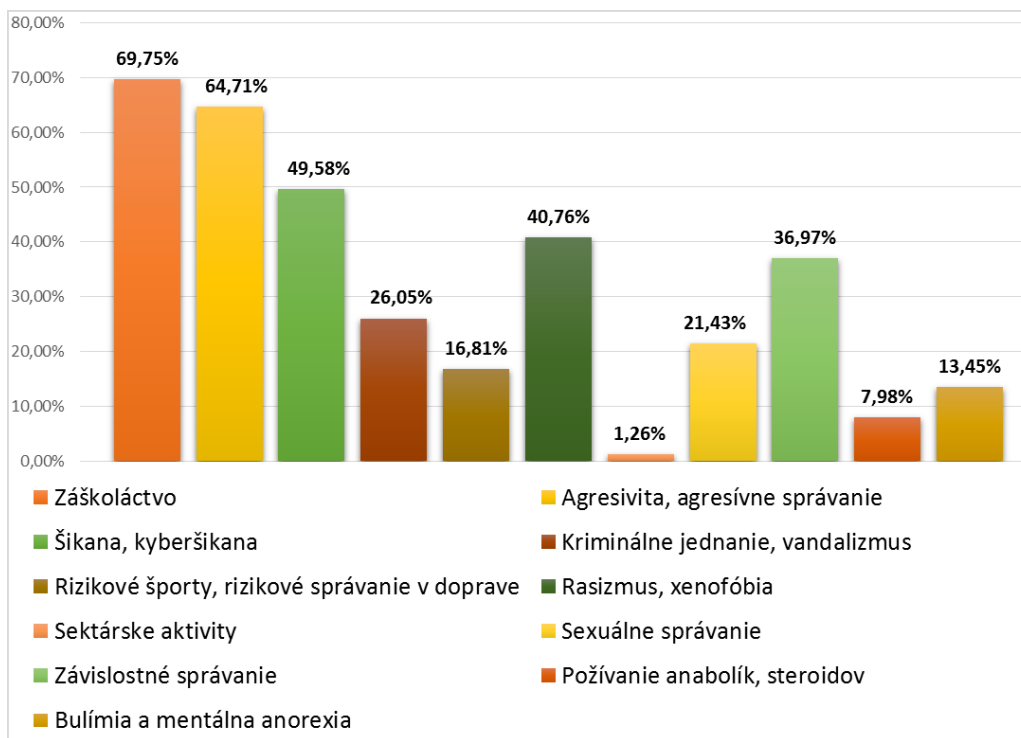
Pomocou položky č. 6 sme zisťovali, s akými rizikovými správami sa respondenti stretli. V tejto odpovedi mohli respondenti zvoliť viac odpovedí. Na výber

mali 11 typov rizikového správania, ktoré sme zvolili podľa autorky Veroniky Nielsen Sobotkovej, ktorá uviedla práve tieto typy vo svojej knihe Rizikové a antisociálne správanie v adolescencii z roku 2014. Ide o záškoláctvo, ktoré označilo najviac respondentov. Až 166 študentov (69,75 %) sa stretlo so záškoláctvom. Veľká časť respondentov sa taktiež stretlo s agresivitou a agresívnym správaním, a to 154 respondentov (64,71 %). 118 respondentov (49,58 %), čo je skoro polovica študentov, sa niekedy stretlo so šikanou alebo kyberšikanou. Nasleduje rasizmus a xenofóbia, s ktorou sa stretlo 97 respondentov (40,76 %). So závislostným správaním sa stretlo 88 študentov (36,97 %). 62 respondentov (26,05 %) sa stretlo s kriminálnym jednaním alebo vandalizmom. 51 respondentov (21,43 %) sa stretlo so sexuálnym správaním. S rizikovými športami alebo s rizikovým správaním v doprave sa stretlo 40 študentov (16,81 %), s bulímiou alebo mentálnou anorexiou sa niekedy stretlo 32 respondentov (13,45 %). Len 19 respondentov (7,98 %) sa stretlo s požívaním anabolík alebo steroidov a najmenej respondentov sa stretlo so sektárskymi aktivitami, a to len traja respondenti (1,26 %).

Tabuľka č. 6- Stretnutie sa s niektorým z rizikových správanií

	Abslútna početnosť	Relatívna početnosť %
Záškoláctvo	166	69,75
Agresivita, agresívne správanie	154	64,71
Šikana, kyberšikana	118	49,58
Kriminálne jednanie, vandalizmus	62	26,05
Rizikové športy, rizikové správanie v doprave	40	16,81
Rasizmus, xenofóbia	97	40,76
Sektárske aktivity	3	1,26
Sexuálne správanie	51	21,43
Závislostné správanie	88	36,97
Požívanie anabolík, steroidov	19	7,98
Bulímia a mentálna anorexia	32	13,45

Graf č. 6- Stretnutie sa s niektorým z rizikových správani



Položka č. 7: Ak ste v predchádzajúcej odpovedi označili závislostné správanie, označte aké konkrétne.

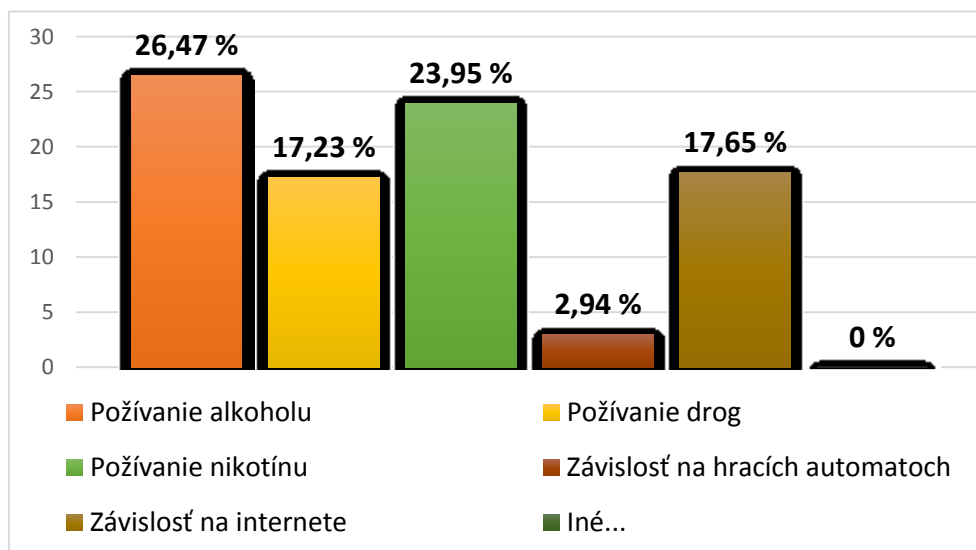
7. položka nadväzuje na odpovedi zo 6. položky. Ak respondent v 6. položke označil, že sa stretol niekedy so závislostným správaním, v tejto nasledovnej položke mal označiť, s akým konkrétnym závislostným správaním sa stretol. Študenti mohli označiť viacero odpovedí a taktiež mohli dopísať svoju vlastnú odpoveď, túto možnosť však žiadny respondent nevyužil. Najčastejšie zvolenou odpoveďou bolo požívanie alkoholu, túto odpoveď označilo 63 študentov (26,47 %). Druhou najčastejšou odpoveďou bolo požívanie nikotínu, čo vybralo 57 respondentov (23,95 %). Závislosť na internete zvolilo 42 študentov (17,65 %) a požívanie drog zvolilo len o jedného respondenta menej ako u závislosti na internete, a to 41 študentov (17,23 %). Len 7 respondentov (2,94 %) označilo závislosť na hracích automatoch. Zo získaných dát je zreteľné, že u študentov stredných škôl sú veľmi obľúbené tzv. legálne drogy, teda alkohol a nikotín. Môže to byť spôsobené vysokou celospoločenskou toleranciou a následne jednoduchou dostupnosťou. Aj napriek tomu, že predávanie tabakových výrobkov a alkoholu je pre maloleté osoby protizákonné, nie je pre mladistvých žiadny problém si takéto výrobky zaobstaráť. V posledných rokoch sa tiež stále viac stretávame so závislosťou na internete alebo tzv.

netolizmom. Tento problém sa prehľbuje aj vďaka skutočnosti, že skoro každý študent má v dnešnej dobe smartphona s pripojením na internet, ktorý nosí neustále pri sebe. Môžu tak bez obmedzenia tráviť čas na internete. Z našich dát taktiež vyplýva vyššia miera závislosti na drogách. Príčinou môže byť odpor voči rodičom alebo učiteľom a tiež voči spoločenským pravidlám, čo patrí k dospievaniu. Podľa Pešeka a Nečasnej (2009) taktiež môže napomáhať ľahšia dostupnosť drog v dnešnej dobe alebo vplyv rovesníkov.

Tabuľka č. 7- Konkrétne závislostné správanie

	Abslútna početnosť	Relatívna početnosť %
Požívanie alkoholu	63	26,47
Požívanie drog	41	17,23
Požívanie nikotínu	57	23,95
Závislosť na hracích automatoch	7	2,94
Závislosť na internete	42	17,65
Iné...	0	0

Graf č. 7- Konkrétne závislostné správanie



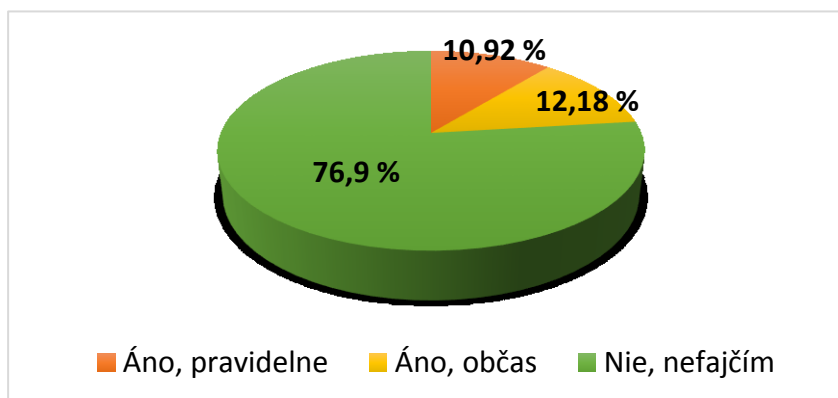
Položka č. 8: Fajčíte?

V Položke č. 8 sme sa pýtali či respondenti fajčia. Touto položkou sme chceli zistiť, či respondenti fajčia pravidelne, občas alebo nefajčia vôbec. Väčšia časť študentov označila odpoveď, že nefajčia, a to 183 študentov (76,9 %). Občas fajčí 29 študentov (12,18 %) a 26 študentov (10,92 %) vybralo odpoveď, že fajčia pravidelne. Najviac študentov zvolilo odpoveď, že nefajčia. Štúdia Európskej školskej štúdie o alkohole a iných drogách z roku 2019, potvrdila pokles fajčenia cigariet medzi dospievajúcimi, ktorý pretrváva od roku 2011 (*Užívání návykových látek mezi dětmi a mládeží- drogy-info*, ©2020).

Tabuľka č. 8- Fajčenie u študentov

	Abslútna početnosť	Relatívna početnosť %
Áno, pravidelne	26	10,92
Áno, občas	29	12,18
Nie, nefajčím	183	76,9

Graf č. 8- Fajčenie u študentov



Položka č. 9: Konzumujete alkohol?

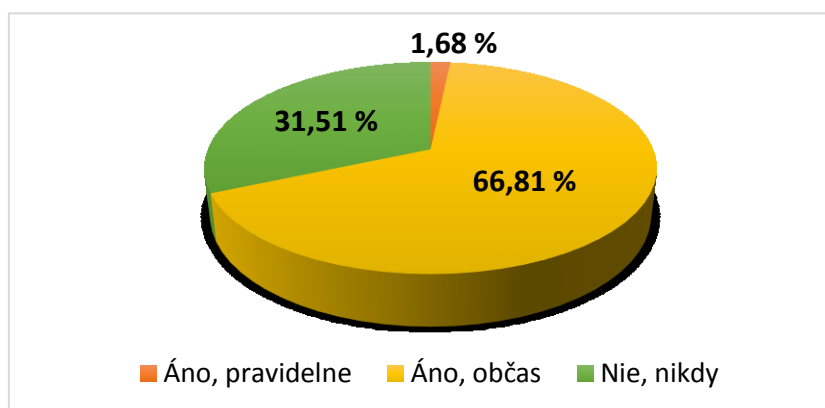
V nasledujúcej 9. položke sme zisťovali či študenti konzumujú alkohol pravidelne, občas alebo vôbec. Až 159 respondentov zvolilo odpoveď, že alkohol konzumujú občas, 75 respondentov nekonzumuje alkohol nikdy a len štyria respondenti vybrali odpoveď, že konzumujú alkohol pravidelne. Problém konzumácie alkoholu mladistvými nie je v dnešnej spoločnosti stále vnímaný s dostatočnou vážnosťou.

Alkohol je pre mladistvých nebezpečný nie len v akútnom štádiu, ale taktiež pri občasnom požívaní, kedy stúpa riziko rôznych ochorení (Hladík, 2009).

Tabuľka č. 9- Konzumácia alkoholu u študentov

	Abslútna početnosť	Relatívna početnosť %
Áno, pravidelne	4	1,68
Áno, občas	159	66,81
Nie, nikdy	75	31,51

Graf č. 9- Konzumácia alkoholu u študentov



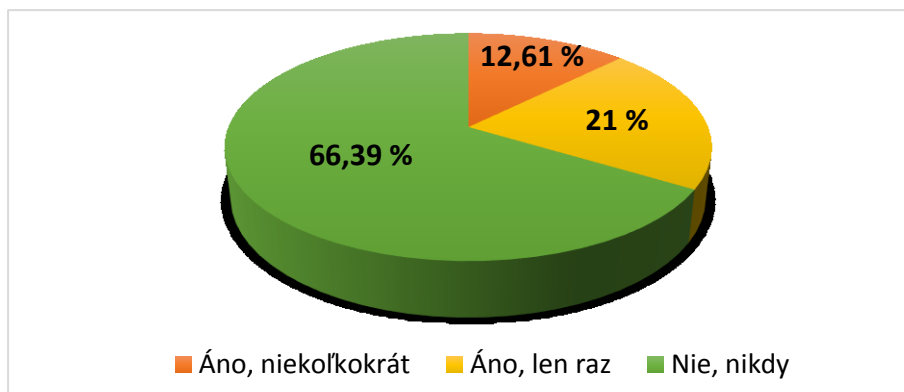
Položka č. 10: Boli ste niekedy za školou?

V položke č. 10 sme sa pýtali či respondenti chodia za školu. 158 respondentov (66,39 %) odpovedalo, že za školou nikdy neboli, 50 respondentov (21 %) bolo za školou raz a 30 respondentov (12,61 %) uviedlo, že za školou boli už niekoľkokrát. Zo zistených dát sme sa dozvedeli, že väčšina respondentov nikdy nebolo za školou. Táto skutočnosť môže súvisieť s viacerými skutočnosťami, ako napríklad dobrá klíma školy alebo pozitívne rodinné prostredie (Záškoláctvo- upsvr, ©2020).

Tabuľka č. 10- Záškoláctvo

	Abslútna početnosť	Relatívna početnosť %
Áno, niekoľkokrát	30	12,61
Áno, len raz	50	21
Nie, nikdy	158	66,39

Graf č. 10- Záškoláctvo



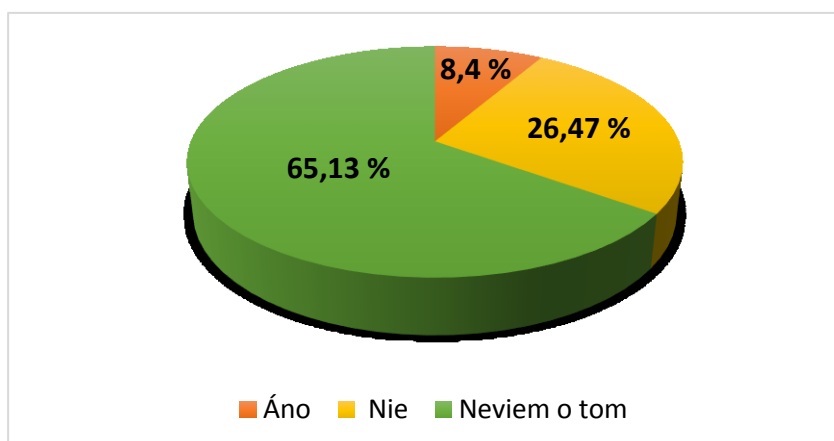
Položka č. 11: Je na vašej škole problém s rasizmom?

V 11. položke sme sa pýtali respondentov či je na škole, ktorú navštevujú, problém s rasizmom. Študenti mali na výber z troch odpovedí: či na škole je problém s rasizmom alebo naopak, či na škole takýto problém nie je. Ale nie každý si môže byť istý, preto mali k dispozícii aj odpoveď, že o probléme s rasizmom v škole nevedia. Práve to bola aj najviac volená odpoveď a zvolilo ju 155 respondentov (65,13 %). 63 respondentov (26,47 %) sú si istí, že na škole nie je problém s rasizmom a len 20 respondentov (8,4 %) označilo odpoveď, že na škole je problém s rasizmom.

Tabuľka č. 11- Rasizmus na školách

	Abslútna početnosť	Relatívna početnosť %
Áno	20	8,4
Nie	63	26,47
Neviem o tom	155	65,13

Graf č. 11- Rasizmus na školách



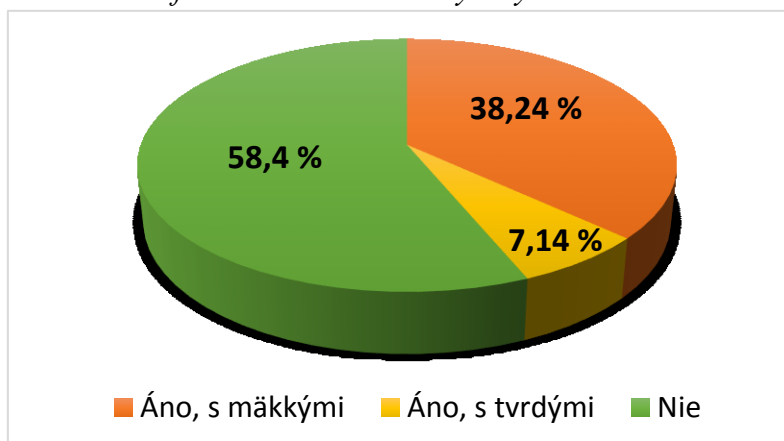
Položka č. 12: Riešil sa na Vašej škole problém s návykovými látkami?

Touto položkou sme chceli zistiť, či je na školách problém s návykovými látkami a ak áno, s akými konkrétne. Študenti mali opäť na výber tri odpovede, ale taktiež mohli označiť viacero odpovedí naraz. Mali na výber z odpovedí, áno, je na škole problém s mäkkými návykovými látkami ako napríklad tabak, konopné drogy. Druhá možnosť bola áno, je na škole problém s tvrdými návykovými látkami ako je heroín, pervitín, kokaín, toluén, LSD a ďalšie. Poslednou možnosťou bola odpoveď nie, nie je žiadny problém s návykovými látkami na škole. Túto odpoveď zvolilo aj najviac respondentov, a to konkrétne 139 študentov (58,4 %). 91 respondentov (38,24 %) odpovedalo, že na škole je problém s mäkkými návykovými látkami a len 17 respondentov (7,14 %) zvolilo odpoveď, že na ich škole je problém s tvrdými návykovými látkami. Štúdia Európskej školskej štúdie o alkohole a iných drogách z roku 2019 zistila, že skúsenosti študentov s nelegálnymi návykovými látkami klesá, rovnako ako aj s alkoholom alebo tabakom. Jediný nárast bol zaznamenaný pri kokaíne a extáze. Študenti z nelegálnych drog najčastejšie užívajú konopné látky (*Užívání návykových látek mezi dětmi a mládeží-drogy-info*, ©2020). Z našich zistených dát vyplýva, že v školách zväčša nie je problém s návykovými látkami, avšak ak áno, ide vo väčšine prípadov o mäkké návykové látky, kam sa zaraďujú aj konopné látky.

Tabuľka č. 12- Problém s návykovými látkami na školách

	Abslútna početnosť	Relatívna početnosť %
Áno, s mäkkými	91	38,24
Áno, s tvrdými	17	7,14
Nie	139	58,4

Graf č. 12- Problém s návykovými látkami na školách



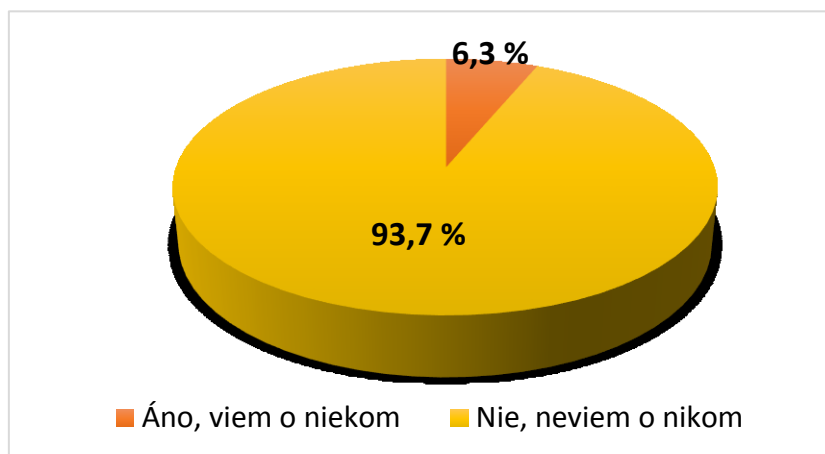
Položka č. 13: Je na škole niekto, kto má problémy s príjmom potravy?

13. položka sa respondentov pýtala či je na škole osoba, ktorá má problémy s príjmom potravy ako je bulímia alebo anorexia. Až 223 respondentov (93,7 %), teda veľká väčšina študentov nepozná nikoho, kto by mal poruchu príjmu potravy. A len 15 respondentov uviedlo, že vie o niekom, kto trpí bulímiou alebo anorexiou.

Tabuľka č. 13- Poruchy príjmu potravy

	Abslútna početnosť	Relatívna početnosť %
Áno, viem o niekom	15	6,3
Nie, neviem o nikom	223	93,7

Graf č. 13- Poruchy príjmu potravy



Položka č. 14: Je na škole osoba, o ktorej viete, že šikanuje ostatných alebo je šikanovaná?

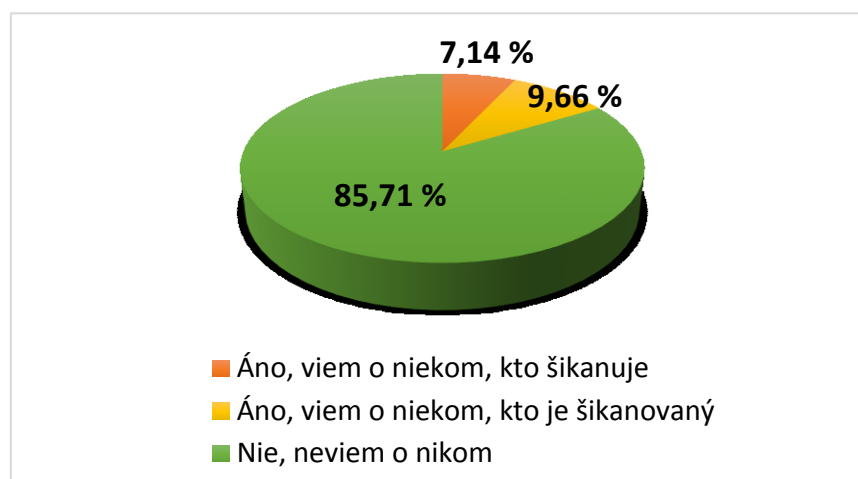
Pomocou položky č. 14 sme zisťovali, či sa na školách vyskytuje šikana. Respondenti mali na výber z troch odpovedí: či vedia o niekom, kto na škole šikanuje, kto je šikanovaný alebo nevedia o tom že by v škole prebiehala šikana. Mali možnosť označiť aj viacero odpovedí. Z našich dát vyplýva, že šikana sa na dopytovaných školách vo väčšej miere nevyskytuje. 204 respondentov (85,71 %) nevedia o nikom, kto by šikanoval alebo bol šikanovaný. 23 respondentov (9,66 %) vybrali odpoveď, že poznajú niekoho, kto je obeťou šikanovania a len 17 respondentov (7,14 %) pozná niekoho, kto je naopak agresorom šikany. Tieto výsledky sú v rozpore s výskumom, ktorý vykonalo Centrum vedecko- technických informácií SR v školskom roku 2019/2020. Zistili že až

86,3 % škôl sa stretla s problémom šikanovania a častejšie prebieha šikana na gymnáziách. (*Prevenčia a riešenie šikanovania a kyberšikanovania v základných a stredných školách z pohľadu koordinátorov prevencie- minedu, ©2020*)

Tabuľka č. 14- Šikana na školách

	Abslútna početnosť	Relatívna početnosť %
Áno, viem o niekom, kto šikanuje	17	7,14
Áno, viem o niekom, kto je šikanovaný	23	9,66
Nie, neviem o nikom	204	85,71

Graf č. 14- Šikana na školách



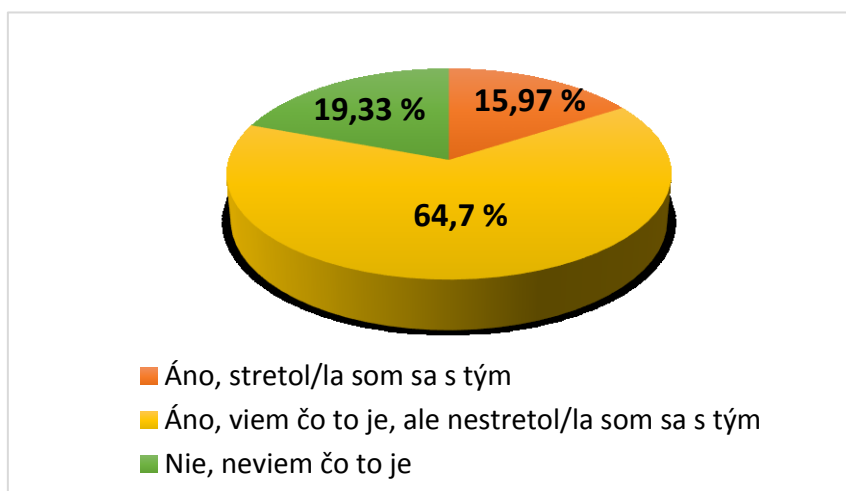
Položka č. 15: Stretli ste sa v škole s nejakou formou kyberšikany?

15. položka sa venovala kyberšikane. Cieľom tejto otázky bolo zistiť, či študenti poznajú tento pojem a či sa stretli s kyberšikanou v rôznej forme. 154 respondentov (64,7 %) majú vedomosti o kyberšikane, avšak sa s ňou nestretli. Až 46 respondentov (19,33 %) nevedia, čo je kyberšikana a 38 študentov (15,97 %) sa s kyberšikanou už stretli. Ako ukazuje prieskum eSlovensko o.z., ktorý prebiehal v roku 2014, až 90 % vyučujúcich by prijalo väčší rozsah informácií o tejto problematike. A až 92 % škôl uviedlo, že kyberšikana na ich škole buď stúpa, alebo neustupuje (*Čo je kyberšikanovanie- kybersikanovanie, ©2015*).

Tabuľka č. 15- Kyberšikana

	Abslútna početnosť	Relatívna početnosť %
Áno, stretol/la som sa s tým	38	15,97
Áno, viem čo to je, ale nestretol/la som sa s tým	154	64,7
Nie, neviem čo to je	46	19,33

Graf č. 15- Kyberšikana



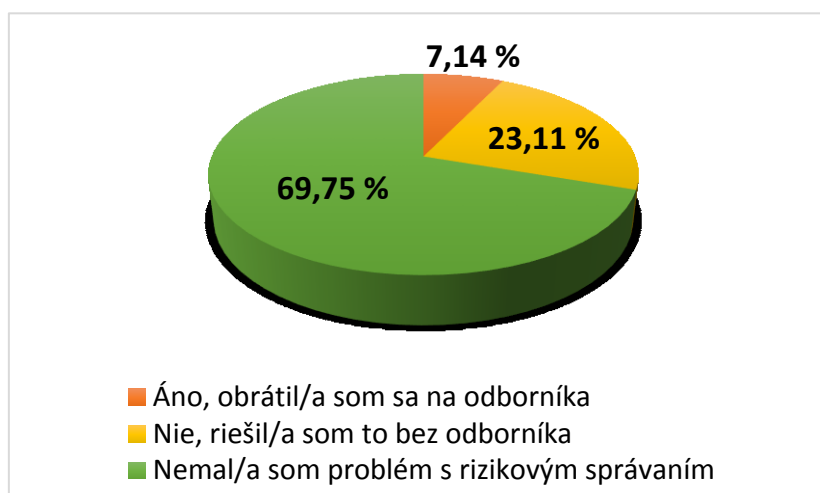
Položka č. 16: Ak ste mali problém s rizikovým správaním, obrátili ste sa na niekoho, kto Vám vedel poradiť?

V nasledujúcej položke č. 16 sme od respondentov zisťovali či mali problém s rizikovým správaním, ak áno, či sa obrátili na odborníka. 166 respondentov (69,75 %), čo je väčšina respondentov, uviedlo, že nemali problém s rizikovým správaním. 72 respondentov uviedlo, že malo problém s rizikovým správaním. Z toho 55 študentov (23,11 %) riešilo svoj problém bez odborníka a len 17 študentov (7,14 %) sa obrátilo na odborníka. Súvis to môže mať s nedôverou študentov k odborníkom, s hanblivosťou alebo taktiež nemusia študenti vedieť, na koho sa obrátiť.

Tabuľka č. 16- Problém s rizikovým správaním a následná pomoc odborníkov

	Abslútna početnosť	Relatívna početnosť %
Áno, obrátil/a som sa na odborníka	17	7,14
Nie, riešil/a som to bez odborníka	55	23,11
Nemal/a som problém s rizikovým správaním	166	69,75

Graf č. 16- Problém s rizikovým správaním a následná pomoc odborníkov



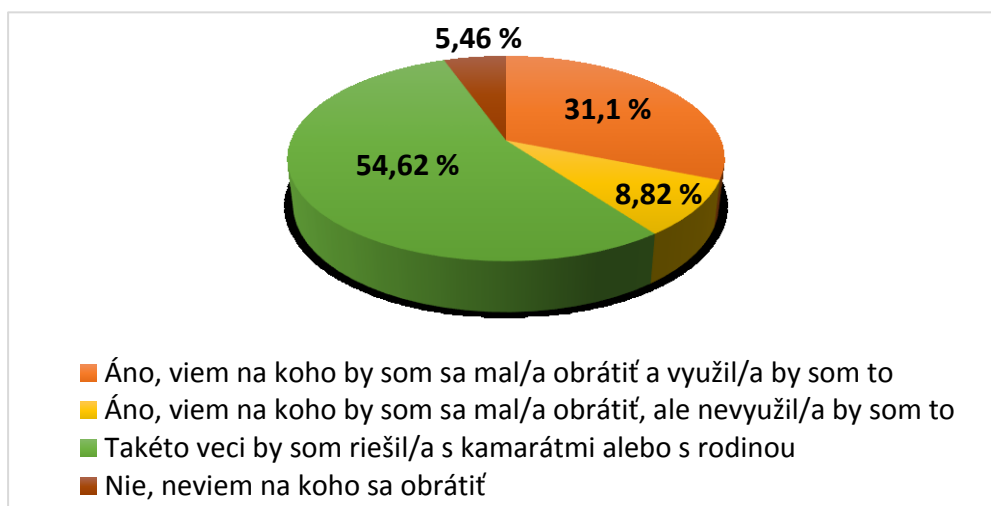
Položka č. 17: Využili by ste možnosť niekoho pomoci, keby ste mali problém s rizikových správaním?

V 17. položke sme sa venovali práve vedomostiam o možnosti pomoci a na koho by sa študenti obrátili v prípade potreby. Respondenti mali na výber zo štyroch odpovedí. Len 13 respondentov (5,46 %) nevie, na koho by sa mali obrátiť. 130 respondentov (54,62 %), čo je viac ako polovica, by problém s rizikovým správaním riešili s kamarátmi alebo s rodinou. Ostatných 95 respondentov majú vedomosti o tom, aký odborník by im mohol pomôcť. Z nich by 74 respondentov (31,1 %) využilo ich pomoc, avšak 21 respondentov (8,82 %) by túto pomoc nevyužilo.

Tabuľka č. 17- Vedomosti a využitie pomoci od odborníka

	Abslútna početnosť	Relatívna početnosť %
Áno, viem na koho by som sa mal/a obrátiť a využil/a by som to	74	31,1
Áno, viem na koho by som sa mal/a obrátiť, ale nevyužil/a by som to	21	8,82
Takéto veci by som riešil/a s kamarátmi alebo s rodinou	130	54,62
Nie, neviem na koho sa obrátiť	13	5,46

Graf č. 17- Vedomosti a využitie pomoci od odborníka



Položka č 18: Označte, akou formou je realizovaná prevencia rizikového správania vo Vašej škole.

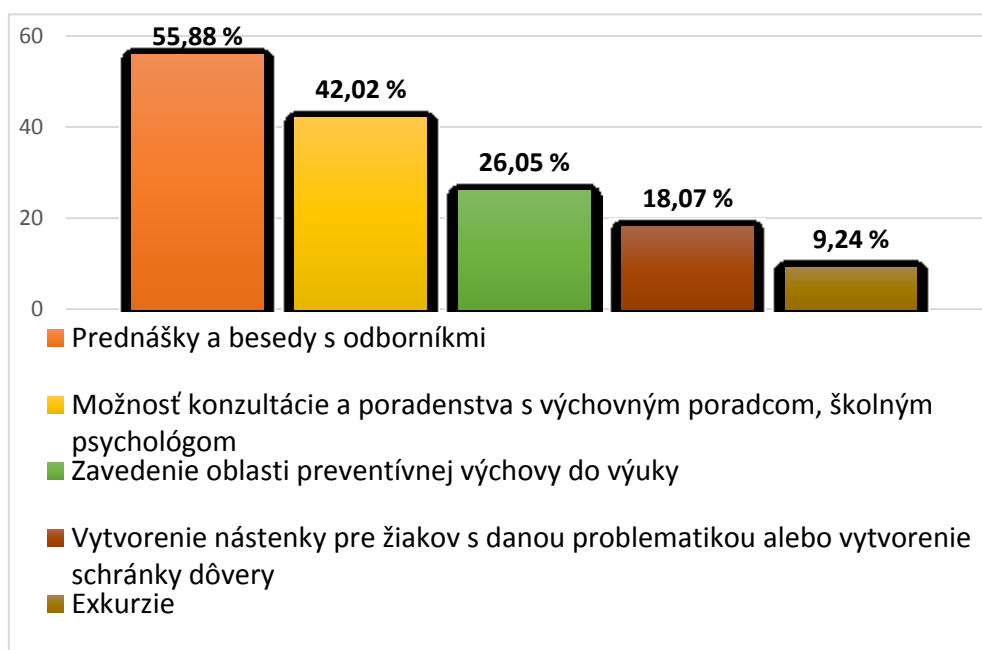
18. položka dotazníku sa pýtala študentov na formy prevencie, ktoré prebiehajú u nich v škole. Mohli označiť viacero odpovedí a na výber mali prednášky a besedy s odborníkmi, možnosť konzultácie s výchovným poradcom alebo školským psychológom, zavedenie tematiky rizikového správania do výučby, vytvorenie nástenky alebo schránky dôvery a exkurzie. Ako najčastejšiu formu prevencie v školách označilo 133 študentov (55,88 %) prednášky a besedy s odborníkmi. Druhá najčastejšia forma bola zvolená 100 respondentmi (42,02 %), a to možnosť konzultácie a poradenstva s výchovným poradcom alebo školským psychológom. 62 respondentov (26,05 %) označilo zavedenie tematiky preventívnej výchovy do výučby. Následne

43 respondentov (18,07 %) uviedlo vytvorenie nástenky s danou problematikou alebo vytvorenie schránky dôvery. Najmenej častou formou boli exkurzie, ktoré zvolilo 22 respondentov (9,24 %).

Tabuľka č. 18- Formy prevencie prebiehajúce v školách

	Abslútna početnosť	Relatívna početnosť %
Prednášky a besedy s odborníkmi	133	55,88
Možnosť konzultácie a poradenstva s výchovným poradcom, školným psychológom	100	42,02
Zavedenie oblasti preventívnej výchovy do výuky	62	26,05
Vytvorenie nástenky pre žiakov s danou problematikou alebo vytvorenie schránky dôvery	43	18,07
Exkurzie	22	9,24

Graf č. 18- Formy prevencie prebiehajúce v školách



Položka č. 19: Ktoré z vyššie uvedených preventívnych aktivít považujete za najviac účinné?

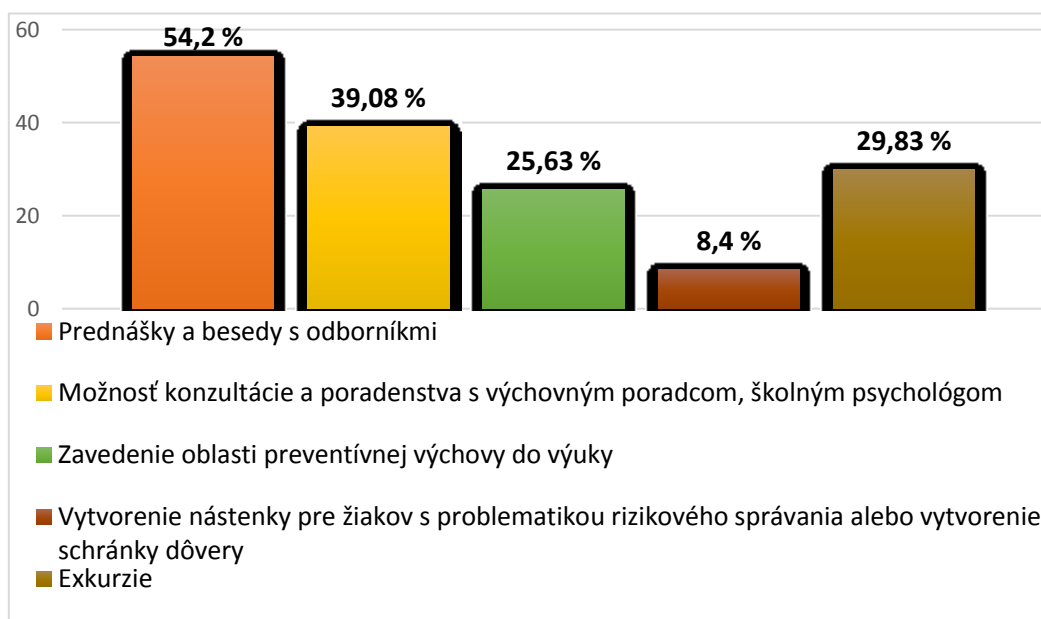
V tejto položke sme sa naopak pýtali respondentov, aké formy prevencie považujú za najviac účinné. Na výber mali z rovnakých odpovedí ako pri položke č. 18. Ako najviac účinné označilo 129 respondentov (54,2 %) práve prednášky a besedy

s odborníkmi. Druhou najviac účinnou formou prevencie označilo 93 respondentov (39,08 %) možnosť konzultácie a poradenstva s výchovným poradcom alebo školským psychológom. Ako tretiu najúčinnjšiu formu označilo 71 respondentov (29,83 %) exkurzie, ktoré boli v predchádzajúcej odpovedi označené ako najmenej používaná forma prevencie na školách. Zavedenie oblasti preventívnej výchovy do výučby označilo ako účinnú prevenciu 61 študentov (25,63 %). Ako najmenej účinná prevencia sa ukázala nástenka s danou problematikou a vytvorenie schránky dôvery, ktorú označilo len 20 študentov (8,4 %).

Tabuľka č. 19- Účinná prevencia podľa študentov

	Abslútna početnosť	Relatívna početnosť %
Prednášky a besedy s odborníkmi	129	54,2
Možnosť konzultácie a poradenstva s výchovným poradcom, školským psychológom	93	39,08
Zavedenie oblasti preventívnej výchovy do výuky	61	25,63
Vytvorenie nástenky pre žiakov s problematikou rizikového správania alebo vytvorenie schránky dôvery	20	8,4
Exkurzie	71	29,83

Graf č. 19- Účinná prevencia podľa študentov



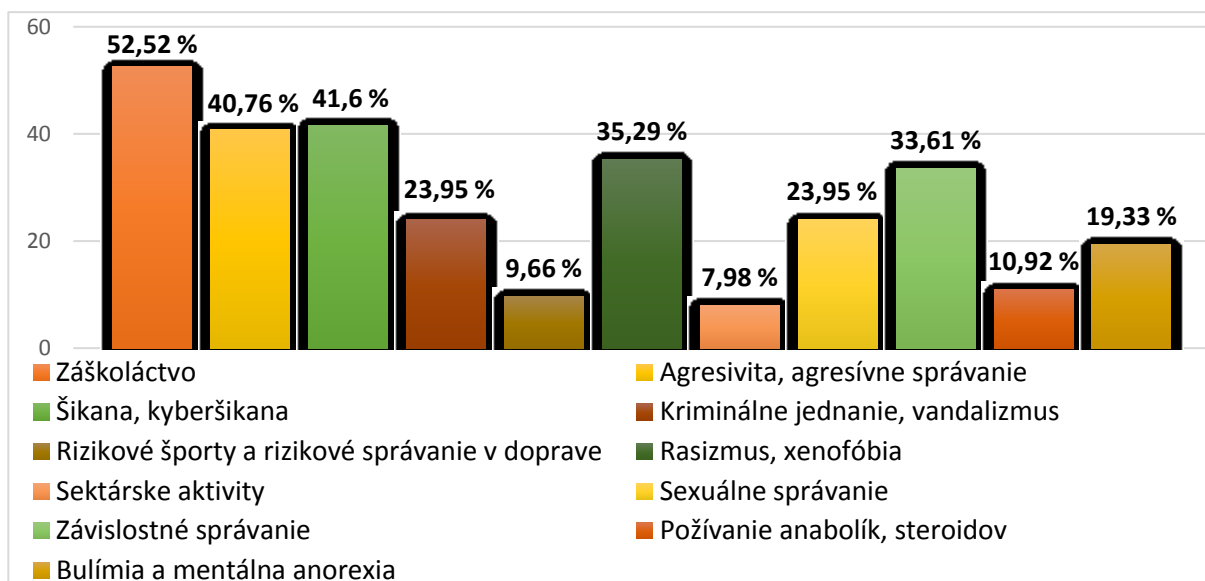
Položka č. 20: Aké rizikové správania sú podľa Vás potrebné riešiť v rámci prevencie na Vašej škole?

Pomocou položky č. 20 sme zisťovali, akému rizikovému správaniu by sa podľa študentov mala venovať prevencia na škole, ktorú navštevujú. Respondenti mohli označiť viacero odpovedí a mali na výber z tých istých rizikových správání, ktoré mali na výber aj v položke č. 6. 125 respondentov (52,52 %) označilo záškoláctvo; šikanu a kyberšikanu označilo 99 respondentov (41,6 %), agresivitu a agresívne správanie označilo podobný počet respondentov, a to 97 študentov (40,76 %). Nasleduje rasizmus a xenofóbia, čo vybralo 84 respondentov (35,29 %) a závislostné správanie, ktoré zvolilo 80 respondentov (33,61 %). Kriminálne jednanie, vandalizmus a sexuálne správanie zvolilo rovnaký počet respondentov, a teda 57 študentov (23,95 %). Bulímiu a mentálnu anorexiu označilo 46 študentov (19,33 %). S podobným počtom označení nasleduje požívanie anabolík a steroidov, ktoré zvolilo 26 respondentov (10,92 %), 23 študentov (9,66 %) zvolilo rizikové športy a rizikové správanie v doprave. 19 respondentov (7,98 %) zvolilo sektárske aktivity.

Tabuľka č. 20- Rizikové správanie potrebné riešiť na škole podľa študentov

	Abslútna početnosť	Relatívna početnosť %
Záškoláctvo	125	52,52
Agresivita, agresívne správanie	97	40,76
Šikana, kyberšikana	99	41,6
Kriminálne jednanie, vandalizmus	57	23,95
Rizikové športy a rizikové správanie v doprave	23	9,66
Rasizmus, xenofóbia	84	35,29
Sektárske aktivity	19	7,98
Sexuálne správanie	57	23,95
Závislostné správanie	80	33,61
Požívanie anabolík, steroidov	26	10,92
Bulímia a mentálna anorexia	46	19,33

Graf č. 20- Rizikové správanie potrebné riešiť na škole podľa študentov



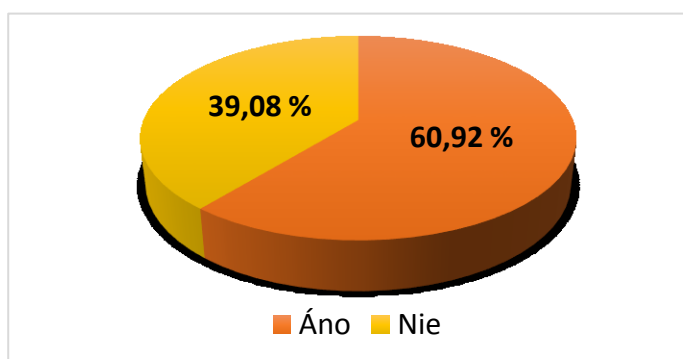
Položka č. 21: Po absolvovaní aktivít v rámci prevencie rizikového správania ste sa začali o riešenie problematiku zaujímať viac, prípadne, začali ste sa vyvarovať takémuto správaniu?

V predposlednej 21. položke dotazníku sme sa respondentov pýtali, či sa začali o riešenie problematiku zaujímať viac alebo sa začali vyvarovať rizikovému správaniu po absolvovaní aktivít v rámci prevencie na škole. 145 respondentov (60,92 %) odpovedalo, že sa po absolvovaní prevencie začali o problematiku zaujímať alebo sa začali rizikovému správaniu vyvarovať. Avšak až 93 respondentov (39,08 %) po absolvovaní primárnej prevencie svoje správanie nemenia a nezaujímajú sa o danú problematiku viac.

Tabuľka č. 21- Účinnosť prevencie

	Abslútna početnosť	Relatívna početnosť %
Áno	145	60,92
Nie	93	39,08

Graf č. 21- Účinnosť prevencie



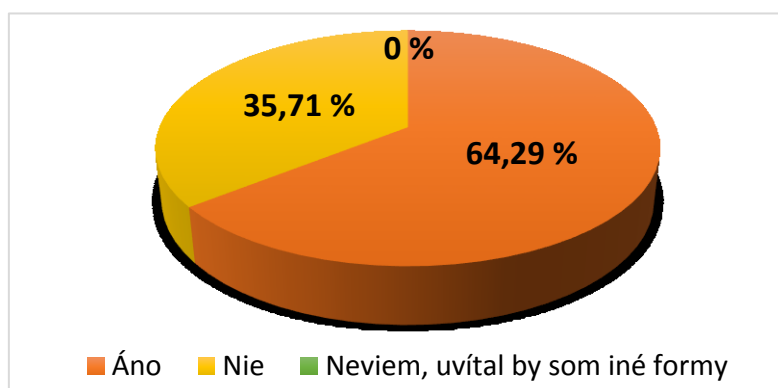
Položka č. 22: Vnímáte prevenciu pred rizikovými správami na Vašej škole ako dostačujúcu?

22. položka je poslednou položkou nášho dotazníka. Zistovali sme v nej názor študentov na prevenciu v ich škole a pýtali sme sa, či vnímajú prevenciu ako dostačujúcu. Respondenti mali na výber z odpovedí áno, je dostačujúca a nie, nie je dostačujúca. Taktiež mali možnosť napísať, akú inú formu prevencie by preferovali, túto možnosť však nikto nevyužil. 153 respondentov (64,29 %) odpovedalo, že je pre nich prevencia dostačujúca. 85 respondentov (35,71 %) však vybralo možnosť, že nie je podľa nich prevencia na škole dostačujúca.

Tabuľka č. 22- Je prevencia na škole dostačujúca?

	Abslútna početnosť	Relatívna početnosť %
Áno	153	64,29
Nie	85	35,71
Neviem, uvítal by som iné formy	0	0

Graf č. 22- Je prevencia na škole dostačujúca?



6.1 Zhrnutie výsledkov výskumu

V tejto podkapitole sa budem venovať odpovediam na výskumné otázky, čím vykonáme aj zhrnutie výsledkov.

1. výskumná otázka: **S akými druhmi rizikového správania sa žiaci daných stredných škôl najčastejšie stretávajú?**

Odpoveď na túto výskumnú otázku sme zisťovali pomocou položiek 6 až 15. Najčastejšie sa študenti stretávajú so záškoláctvom, agresivitou, šikanou a kyberšikanou. Menej ako polovica respondentov zvolilo rasizmus, xenofóbiu a taktiež závislostné správanie. Najčastejšia závislosť sa podľa respondentov týka hlavne alkoholu a nikotínu, čo nie je príliš prekvapivé, vzhľadom na ľahkú dostupnosť týchto látok. Nasleduje závislosť na internete a drogách. Najmenej respondentov označilo závislosť na hracích automatoch. Menej ako tretina respondentov zvolila kriminálne jednanie, vandalizmus a sexuálne správanie. Nasledujú rizikové športy a rizikové správanie v doprave, bulímia a mentálna anorexia a požívanie anabolík a steroidov. Najmenej časté rizikové správanie sú podľa respondentov sektárske aktivity.

Z nasledujúcich odpovedí na otázky vyplynulo, že takmer 67 % študentov nebolo nikdy za školou. Rozdiel však môžeme vidieť pri jednotlivých školách. Väčšie záškoláctvo môžeme pozorovať na odborných školách, kde na strednej odbornej škole strojníckej a technickej označilo 20 % študentov, že chodí za školu niekoľkokrát a na strednej odbornej škole dopravy a služieb to bolo 16 % študentov. Naopak na gymnáziu a zdravotníckej škole boli len 3 % študentov viackrát za školou a na obchodnej akadémii to bolo 11 % študentov. Na gymnáziu, obchodnej akadémii a zdravotníckej škole označilo 75 % študentov, že nikdy neboli za školou. Na odborných školách náš výskum ukázal menší počet študentov, ktorí nechodia za školu. Na strednej odbornej škole technickej 40 % študentov vybralo odpoveď, že nebolo nikdy za školou, na strednej odbornej škole strojníckej označilo túto odpoveď 55 % študentov a na SOŠ dopravy a služieb túto odpoveď vybralo 63 % študentov.

85,71 % študentov nevedia o nikom kto by na škole šikanoval alebo by bol šikanovaný. Najväčšiu mieru šikany pozorujeme na SOŠ technickej, kde 30 % študentov vie o niekom, kto šikanuje, 20 % študentov, vie o niekom, kto je šikanovaný a 60 % študentov nevedia o šikane na škole. Tento výsledok však nemusí byť presný z dôvodu nízkeho počtu študentov na škole a následného zapojenia sa do nášho výskumu. Najnižšiu mieru šikany pozorujeme na SOŠ strojníckej a SOŠ dopravy a služieb, kde až 92 % študentov označilo odpoveď, že nevedia o nikom, kto by bol šikanovaný alebo kto by na škole spolužiakov šikanoval. 86 % študentov zdravotníckej školy označilo odpoveď, že nevedia o šikane, na obchodnej akadémii vybralo túto odpoveď 84 % študentov. A taktiež pomerne vysokú mieru šikany v porovnaní s ostatnými strednými školami pozorujeme na

gymnáziu, kde 3 % študentov poznajú niekoho kto šikanuje, 19 % vedia o niekom, kto je šikanovaný a 74 % študentov nevedia o šikane na škole.

Takmer 65 % študentov sa podľa nášho výskumu nestretlo s kyberšikanou. Na gymnázium sa takmer 94 % študentov nestretlo s kyberšikanou. Napriek tomu, že žiadny študent gymnázia nemal skúsenosť s kyberšikanou, len 6 % z nich nevie, čo kyberšikana je a čo predstavuje. Na obchodnej akadémii a SOŠ technickej pozorujeme rovnaké percento študentov, ktorí sa nestretli s kyberšikanou, a to 70 %, ďalej pozorujeme podobné percento neinformovanosti o tejto problematike a osobnej skúsenosti s kyberšikanou. 21% študentov obchodnej akadémie sa stretlo s kyberšikanou a 9 % nemajú informácie o kyberšikane. SOŠ technická má 30 % študentov, ktorí sa stretli s kyberšikanou a 10 % študentov nevie, čo je kyberšikana. Najväčší počet študentov (25 %), ktorí sa stretli s kyberšikanou navštevujú zdravotnícku školu a 11 % študentov z tejto strednej školy nemajú informácie o kyberšikane. 65 % týchto študentov vie, čo je kyberšikana, ale nestretli sa s ňou. Na SOŠ dopravy a služieb sa 15 % študentov stretlo osobne s kyberšikanou, 62 % študentov sa s kyberšikanou nestretlo a 23 % študentov označili odpoveď, že nevedia čo je kyberšikana. Na SOŠ strojníckej má 15 % študentov skúsenosti s kyberšikanou, 42,5 % študentov má informácie o kyberšikane, ale osobne sa s ňou nestretli. Avšak rovnaký počet študentov, a teda až 42,5 % študentov SOŠ strojníckej, nevie, čo kyberšikana je.

Závislosť na alkohole sa na školách nepotvrdila. 66,81 % respondentov označilo, že konzumuje alkohol občas a 31,51 % nekonzumuje alkohol vôbec. Len 1,68 % respondentov označilo odpoveď, že konzumujú alkohol pravidelne. Keďže však nebolo v otázke uvedené ako pravidelne, mohli túto odpoveď študenti brať citlivo a z tohto dôvodu označiť radšej odpoveď, že konzumujú alkohol občas. Najväčšiu konzumáciu alkoholu pozorujeme na obchodnej akadémii, kde až 77 % študentov označilo odpoveď, že pijú alkohol občas. Taktiež študenti zdravotníckej školy a gymnázia označili vo veľkom počte (71 %) odpoveď o občasnej konzumácii alkoholu. Nižšiu mieru konzumácie alkoholu sledujeme naopak na stredných odborných školách, kde označilo okolo 55% študentov, že občas pijú alkohol. Je však dôležité si uvedomiť, že dospelávajúci sú voči alkoholu citlivejší, ako dospelí. Preto len občasné užívanie alkoholu môže u dospelávajúcich viesť k závislostiam a následným komplikáciám. Ako uvádza Kabíček, Csémy a Hamanová (2014) alkohol môže znižovať kognitívne schopnosti, dospelávajúci

nie je schopný rýchlo reagovať a dochádza k rôznym úrazom. Naše zistené údaje zodpovedajú aj výsledkom výskumu ESPAD z roku 2019, ktorý zaznamenal mierny rozdiel medzi pitím alkoholu u študentov gymnázií a odborných stredných škôl (*Užívání návykových látek mezi dětmi a mládeží- drogy-info*, ©2020). Podobné výsledky vyšli aj z nášho výskumu, kedy je mierny rozdiel medzi strednými odbornými školami a ostatnými skúmanými školami. Študenti na stredných odborných školách konzumujú alkohol o niečo častejšie, avšak rozdiel nie je až taký zrejmý.

Takmer 77 % respondentov vôbec nefajčí. Najmenej fajčiarov sa nachádza na gymnáziu, kde až 97 % študentov označilo, že nefajčí a žiadny študent nefajčí pravidelne. Nasleduje SOŠ strojárka, kde nefajčí 83 % študentov, avšak 5 % študentov fajčí pravidelne. Taktiež na SOŠ technickej až 80% respondentov nefajčí, avšak 20 % fajčí pravidelne. 77 % študentov obchodnej akadémie nefajčí a 11 % fajčí pravidelne a 12 % fajčí len občas. S podobným percentom nefajčiarov nasleduje SOŠ dopravy a služieb a zdravotnícka stredná škola, kde 68 % študentov označilo, že nefajčí. Rozdiel medzi týmito dvoma školami si však môžeme všimnúť u fajčiarov. Na SOŠ dopravy a služieb je 14 % pravidelných fajčiarov a 18 % študentov, ktorí fajčia len občas. Na zdravotníckej strednej škole je však až 22 % pravidelných fajčiarov a 10 % občasných fajčiarov. Vo výskume ESPAD z roku 2019 zistili rozdiel medzi fajčením cigariet na gymnáziách a odborných stredných školách (*Užívání návykových látek mezi dětmi a mládeží- drogy-info*, ©2020). Toto tvrdenie však náš výskum vyvracia, keďže z našich údajov nevyplýva, že by žiaci na SOŠ fajčili viac alebo častejšie ako na ostatných školách.

Pri otázke na drogy označilo 38,24 % respondentov, že na škole sa riešil problém s mäkkými návykovými látkami, avšak 58,4 % študentov označilo že sa na ich škole neriešil problém s návykovými látkami. Vo výsledkoch môžeme vidieť spojitosť medzi strednými odbornými školami, ktoré mali väčší problém s mäkkými návykovými látkami na škole ako ostatné školy zapojené do nášho výskumu. Na každej škole však označilo viac ako polovica respondentov, že na škole sa problém s návykovými látkami neriešil.

93,7 % študentov označilo, že nevedia o nikom, kto by mal na škole problém s príjmom potravy. Na gymnáziu sa zo všetkých škôl objavuje najväčšie množstvo študentov s problémami príjmu potravy. 26 % študentov gymnázia označilo, že na škole sa nachádza človek práve s poruchou príjmu potravy. Na zdravotníckej škole označilo túto odpoveď 7 % študentov. Na ostatných školách bola miera výskytu poruchy príjmu

potravy menšia ako 4 %. Najmenšie percento výskytu tohto druhu rizikového správania uvádzajú študenti navštevujúci obchodnú akadémiu, a to len necelé 2 %.

Podľa týchto odpovedí si dovoľíme usúdiť, že s rizikovým správaním sa žiaci stretávajú pravdepodobne počas svojho voľného času s kamarátmi, keďže zistené údaje nenasvedčujú vysokému výskytu rizikových správání v škole. Kabíček, Csémy a Hamanová (2014) vo svojej knihe uvádza, že práve u študentov odborných škôl sa častejšie vyskytujú rôzne druhy rizikového správania, a preto je dôležité sa zamerať na prevenciu práve u týchto študentov. Podľa nášho výskumu však nemôžeme toto tvrdenie potvrdiť, hoci u niektorých druhoch skúmaného rizikového správania sme si všimli rozdiel vo výskyte medzi študentmi stredných odborných škôl a študentmi gymnázia, obchodnej akadémie alebo zdravotníckej školy. Avšak tieto rozdiely neboli príliš časté a nevyskytovali sa u väčšiny druhov rizikového správania.

2. výskumná otázka: **Aké primárne preventívne aktivity využívajú v boji proti rizikovému správaniu na rôznych typoch stredných škôl?**

Z rozboru dotazníkovej položky č. 18 je zrejmé, že školy sa najviac zameriavajú na prednášky a besedy s odborníkmi, ktoré aj študenti hodnotia ako zaujímavé. Ďalej sa zameriavajú na konzultácie s výchovným poradcom a zavedenie prevencie do výuky. Menej sa venujú vytváraniu nástieniek pre žiakov alebo vytvoreniu schránky dôvery. Ako najmenej používanú formu primárnej prevencie respondenti označovali exkurzie pričom následne označovali exkurzie ako celkom účinnú formu primárnej prevencie.

V prevencii sa školy viac-menej neodlišujú a všetky naše skúmané školy používajú podobné formy prevencie. Takmer 78 % študentov gymnázia označili ako najčastejšiu formu prevencie prednášky a besedy s odborníkmi. Ďalej v rovnakom počte (39 %) označili možnosť konzultácie alebo poradenstva s výchovným poradcom či školným psychológom, taktiež zavedenie prevencie do výuky a vytvorenie nástienky s problematikou rizikového správania. Na gymnáziu v rámci prevencie pravdepodobne nevyužívajú exkurzie, keďže žiadny respondent neoznačil túto odpoveď.

Na strednej zdravotníckej škole označili študenti ako najčastejšiu formu prevencie konzultácie s výchovným poradcom alebo školským psychológom, konkrétne túto formu označilo až 75 % študentov. Nasledujú prednášky a besedy s rôznymi odborníkmi, ktoré zvolilo 64 % študentov. 18 % respondentov vybralo možnosť nástienky s danou problematikou. Nasledujú exkurzie, ktoré označilo 14 % respondentov a najmenej

realizovaná prevencia na strednej zdravotníckej škole je formou zavedenia oblasti prevencie do výuky, ktorú zvolilo len 11 % študentov.

Na strednej odbornej škole technickej so zameraním na učiteľstvo materských škôl a vychovávateľstvo využívajú opäť najčastejšie formu prednášok s odborníkmi. Túto možnosť zvolilo 70 % študentov. 60 % študentov následne zvolilo formu konzultácie s výchovným poradcom a školským psychológom. Taktiež využívajú zavedenie prevencie do školskej výuky, nástenky a najmenej využívanou formou sú exkurzie, ktoré zvolilo len 10 % študentov tejto školy.

68 % študentov obchodnej akadémie zvolilo ako najčastejšie realizovanú formu prevencie prednášky, ďalšou častou formou sú konzultácie a zavedenie prevencie do vyučovacích hodín. Menej častou formou sú nástenky pre žiakov či vytvorenie schránky dôvery. Najmenej používanou formou sú opäť exkurzie do rôznych zariadení, ktoré sa týkajú problematiky rizikového správania.

Ďalšou skúmanou školou bola stredná odborná škola dopravy a služieb. Na tejto škole bola ako najčastejšia forma prevencie zvolená konzultácia a poradenstvo s výchovným poradcom. Nasledujú prednášky s odborníkmi, ktoré zvolilo 36 % študentov. Ostatné formy prevencie zvolilo podobný počet respondentov. Konkrétne nástenky s problematikou označilo 18 % študentov, zavedenie prevencie do výuky zvolilo 17 % študentov a poslednú formu prevencie, teda exkurziu, zvolilo 15 % respondentov.

Stredná odborná škola strojncka využíva takmer všetky formy prevencie v rovnakej miere. 25 % respondentov vybralo ako najčastejšie formy prevencie prednášky s odborníkmi a zavedenie prevencie do výuky. Ďalej 15 % študentov označilo konzultácie s výchovným poradcom a školským psychológom, a taktiež nástenky pre žiakov s problematikou rizikového správania. Exkurzie opäť označilo najmenej respondentov, a to len 7,5 %.

Z výsledkov teda vyplýva, že všetky školy využívajú podobné, prípadne rovnaké formy prevencie. Toto môže viesť k určitému stereotypu a študentov môže niektorá forma prevencie po určitom čase nudiť, čo ďalej môže viesť k nezáujmu o danú problematiku. Preto by sa školy mali venovať viacerým formám prevencie a následne prevenciu obmieňať a snažiť sa čo najviac študentov zaujať, využívať formy, ktoré študentov bavia a ktoré sú podľa názoru študentov z ich vlastnej skúsenosti aj najviac účinné.

3. výskumná otázka: **Akým spôsobom by študenti stredných škôl riešili problém s rizikovým správaním?**

K odpovedi na túto otázku mi poslúžia položky č. 16 a 17. Práve pri položke č. 16 sme sa dozvedeli, že viac ako polovica respondentov (69,75 %) nemalo problém s rizikovým správaním. Avšak z tých respondentov, ktorí už riešili problém s rizikovým správaním, väčšina označila, že ich problém riešili bez odborníka. Až 81 % študentov gymnázia nemali problém s rizikovým správaním. 19 % gymnazistov riešili problém s rizikovým správaním či už s odborníkom, alebo bez odbornej pomoci. Avšak problém s rizikovým správaním riešili na gymnáziu len dievčatá, všetci chlapci označili, že takýto problém nemali. Problém s rizikovým správaním riešili najviac študenti obchodnej akadémie a zdravotníckej školy a to 32 % študentov. Rozdiel však môžeme vidieť pri riešení tohto problému. Na obchodnej akadémii až 23 % študentov riešilo problém bez odborníka a len 9% využilo služby odbornej pomoci. Na zdravotníckej škole využilo pomoc odborníka viacej študentov, konkrétne 14 % respondentov a 18 % riešilo problém bez odborníka. Na skúmaných stredných odborných školách označilo takmer 30 % študentov, že mali problém s rizikovým správaním. Veľká väčšina však tento problém taktiež riešila bez odborníkov.

V nasledujúcej 17. otázke sme sa pýtali respondentov, ako by riešili prípadný problém s rizikovým správaním a či majú vôbec vedomosti o tom, na koho by sa mali obrátiť. Polovica respondentov by tento problém riešila s kamarátmi alebo s rodinou. Necelých 9 % študentov aj napriek tomu, že vedia, na koho by sa v prípade potreby mali obrátiť, by túto možnosť nevyužilo. Takmer tretina študentov vie na koho by sa mali obrátiť s problémom rizikového správania a aj by túto pomoc využili. Len nízke percento študentov nevie, na koho by sa mali obrátiť. Najmenšiu informovanosť o odbornej pomoci pozorujeme na SOŠ dopravy a služieb, kde 8 % študentov označilo, že nevedia, na koho by sa mali obrátiť, taktiež na SOŠ strojníckej 7 % študentov nevie, na koho sa obrátiť s daným problémom. Na všetkých skúmaných školách pozorujeme, že veľká časť študentov by riešilo svoj problém s kamarátmi alebo s rodinou. Tento problém môže súvisieť s nedostatočnou dôverou k odborníkom alebo s určitou mierou zahanbenia kvôli danému problému. Na gymnáziu a obchodnej akadémii je len 23 % študentov, ktorí by v prípade problému s rizikovým správaním využili pomoc odborníkov. Na stredných odborných školách túto odpoveď označilo viacej študentov, a to konkrétne 31 %.

Skúmaná zdravotnícka škola má až 40 % študentov, ktorí by takúto pomoc v prípade potreby využili. Tento jav môže súvisieť práve s formou prevencie, ktorú školy využívajú.

Zaujímavým zistením je fakt, že na skúmaných SOŠ pozorujeme najväčšie percento nevedomosti o možnej pomoci v oblasti rizikového správania zo všetkých skúmaných škôl. Na druhej strane si môžeme všimnúť, že veľké percento študentov, ktorí navštevujú SOŠ a majú vedomosť o odbornej pomoci, by túto pomoc aj využilo. Dospievajúci potrebujú k odborníkom mať určitú mieru dôvery. Dôveru k odborníkom môžu zvyšovať aj poskytované formy prevencie, ktoré prebiehajú na jednotlivých školách. V predchádzajúcich otázkach sme tiež mohli zistiť, že školy s lepšou informovanosťou poskytujú žiakom vo väčšej miere prednášky a konzultácie s odborníkmi, ale taktiež exkurzie, ktoré žiaci hodnotia ako zaujímavú formu prevencie.

4. výskumná otázka: **Ako je študentmi hodnotený preventívny program a jeho zameranie na ich škole?**

Z analýzy odpovedí na dotazníkové položky č. 19, 21 a 22 sme chceli zistiť vnímanie a hodnotenie primárnej prevencie, ktorá prebieha na školách, ktoré študenti navštevujú.

V otázke č. 19 sme sa pýtali na názor študentov, ktorý druh primárnej prevencie je podľa nich najúčinnější. Pri tejto otázke sa študenti takmer všetkých škôl zhodli na rovnakých odpovediach. Z uvedených odpovedí je zrejmé, že pre študentov sú najúčinnější formou prevencie prednášky a besedy s odborníkmi a konzultácie s výchovným poradcom alebo školským psychológom. Tieto formy primárnej prevencie sú aj dosť často realizované na školách. Ako ďalšiu účinnú formu prevencie označili študenti zavedenie problematiky do výučby. Jedine študenti SOŠ strojníckej zvolili ako druhú najúčinnější prevenciu exkurzie. Exkurzie boli na ostatných školách označené ako tretia najúčinnější forma prevencie. Exkurzie však nie sú príliš realizované na školách a podľa nášho názoru by sa školy mali zamerať na častejšie zavedenie práve tejto formy prevencie. Ako najmenej účinná forma bola študentmi zvolená nástenka s problematikou alebo vytvorenie schránky dôvery. V literatúre sa však neuvádza žiadna konkrétna forma primárnej prevencie na školách ako najviac účinná. Podľa Miovského a kolegov (2015) existujú rôzne zásady efektívnej prevencie rizikového správania na školách. Je dôležité pôsobiť na určitú cieľovú skupinu a taktiež, aby prevencia prebiehala v menších

skupinách, akou je napríklad školská trieda. Zohľadnený musí byť aj vek študentov, potrebný je taktiež skorý začiatok prevencie, často realizovaný pred prepuknutím rizikového správania u dospievajúcich. Naopak neúčinnými prostriedkami sú nezaujímavé predanie informácií, zastrasovanie alebo zakazovanie a taktiež moralizovanie. Podľa Kabíčka (2014) je účinná primárna prevencia závislá najmä od neustálej snahy a práce rodičov, učiteľov, inštitúcií a úradov.

21. položkou sme zisťovali účinnosť realizovanej primárnej prevencie. Tu sme zistili, že necelých 61 % študentov sa po absolvovaní aktivít v rámci primárnej prevencie začne o problematiku rizikového správania viac zaujímať alebo sa začne vyvarovať takémuto správaniu. Na naše prekvapenie sa až 39 % študentov vyjadrilo, že absolvovanie aktivít nemá žiadny vplyv na ich správanie. Najväčší vplyv (64 %) má prevencia na študentov zdravotníckej školy. Nadpriemerný percentuálny počet študentov, teda 63 % študentov SOŠ strojníckej, taktiež označilo vplyv primárnej prevencie na ich správanie a vnímanie problematiky rizikového správania. Na študentov ostatných škôl má primárna prevencia prebiehajúca na ich škole menší vplyv, a to okolo 59 %. Na jednotlivých školách nie je viditeľný vzťah medzi pohlavím a vplyvom prevencie.

Podobné výsledky vyšli aj pri ďalšej otázke, či študenti vnímajú primárnu prevenciu na ich škole ako dostačujúcu. 64,29 % študentov vnímajú prevenciu ako dostačujúcu a takmer 36 % ju vníma ako nedostačujúcu. Až 70 % študentov gymnázia označilo prevenciu prebiehajúcu na ich škole ako nedostačujúcu a len 30 % študentov gymnázia ju považujú za dostačujúcu. Na ostatných skúmaných školách vníma väčšina študentov prevenciu ako dostačujúcu. Najlepšie hodnotená prevencia je na SOŠ technickej, kde označilo túto odpoveď až 80 % študentov a taktiež na SOŠ dopravy a služieb, kde 78 % študentov označilo primárnu prevenciu prebiehajúcu na ich škole ako dostačujúcu. Na obchodnej akadémii berú študenti prevenciu taktiež ako celkom dostačujúcu, keďže túto odpoveď zvolilo 64 % respondentov. Na SOŠ strojníckej a na strednej zdravotníckej škole hodnotili študenti prevenciu rovnako, 62 % študentov ju označilo ako dostačujúcu a naopak 38 % ako nedostačujúcu.

Z tohto dôvodu by sme na túto otázku odpovedali, že študenti nepovažujú prevenciu ako dostačujúcu a školy by sa mali zamerať na zlepšenie či zmenu preventívnych aktivít a zamerania.

ZÁVĚR

V tejto bakalárskej práci s názvom „Rizikové správanie adolescentov a jeho prevencia na rôznych typoch stredných škôl“ bolo za cieľ identifikovať výskyt rizikového správania na rôznych typoch stredných škôl a následne zistiť, aké preventívne opatrenia realizujú stredné školy v boji proti rizikovému správaniu. Ďalším cieľom bolo zhodnotiť názor adolescentov na funkčnosť preventívnych opatrení na škole, ktorú navštevujú.

Rizikové správanie u adolescentov je často preberaná tematika. Takmer každý adolescent mal niekedy skúsenosť s nejakou formou rizikového správania. Vo väčšine prípadov sa takéto správanie objavuje len do určitého veku, potom samovoľne zmizne a jedinec sa začne správať podľa istých noriem spoločnosti. Avšak niekedy má rizikové správanie aj trvalý charakter. V dnešnej dobe majú jedinci na výber z množstva aktivít, ktoré môžu ohrozovať ich život alebo jedincove okolie.

V teoretickej časti tejto práce sme v prvej kapitole definovali obdobie adolescencie a stredné vzdelanie. V druhej kapitole sme definovali rizikové správanie a venovali sa charakteristike jednotlivých rizikových správání. V ďalšej kapitole sme sa venovali prevencii, druhom prevencie a zásadám pre efektívnu prevenciu. V poslednej kapitole sme popísali českú a slovenskú legislatívu, ktorá upravuje primárnu prevenciu.

V praktickej časti sme analyzovali výsledky z dotazníkového šetrenia, ktoré sme vykonali na šiestich stredných školách. Konkrétne na strednej odbornej škole dopravy a služieb, strednej odbornej škole technickej s zameraním na učiteľstvo pre materské školy a vychovávateľstvo, gymnáziu, obchodnej akadémii, strednej zdravotníckej škole a strednej odbornej škole strojárkej. Ako cieľovú skupinu sme zvolili študentov 2. a 3. ročníka. Odpovede žiakov, ktorí sa zúčastnili na dotazníkového šetrenia, sme popísali a graficky znázornili pre lepšiu prehľadnosť. Najčastejšie sa študenti na školách stretávajú so záškoláctvom, agresivitou, šikanou a kyberšikanou, menej často s rasizmom, xenofóbiou, kriminálnym jednaním, vandalizmom a sexuálnym správaním. Čo sa týka závislostného správania, najčastejšie sa závislosť týka alkoholu, nikotínu, nasleduje závislosť na internete a drogách a najmenej častá je závislosť na hracích automatoch. Najmenej časté rizikové správanie sú sektárske aktivity. Najčastejšou preventívnou aktivitou realizovanou na stredných školách sú besedy s odborníkmi, konzultácie s pedagogickými pracovníkmi a zavedenie prevencie do výuky. Menej časté je vytváranie nástienky s riešenou problematikou a najmenej častou realizovanou formou

sú exkurzie. Viac ako polovica študentov vníma prevenciu ako dostačujúcu, avšak až tretina študentov túto prevenciu nehodnotí pozitívne a vníma ju ako nedostačujúcu.

Vypracovaním tejto bakalárskej práce sme si osvojili ďalšie teoretické znalosti o danej problematike. Získané výsledky z nášho pedagogického výskumu poslúžili k vyvodu odpovedí na naše výskumné otázky. Keďže problematika rizikového správania mládeže je dlhodobým problémom, je dôležité ju neustále sledovať a skúmať zmeny v prejavoch tohto správania. V budúcnosti by bolo zaujímavé opäť skúmať rizikové správanie a jeho prevenciu na týchto školách a sledovať tak prípadné zmeny v správaní študentov.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] ATKINSONOVÁ, Rita L., Richard C. ATKINSON a Edward E. BERN, 1995. *Psychologie*. Praha: Victoria Publishing. ISBN 80-856-0535-X.
- [2] BINÁROVÁ, Ivana, 2010. Období adolescence. ŠIMÍČKOVÁ- ČÍŽKOVÁ, Jitka. *Přehled vývojové psychologie*. 3., upr. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 125- 130. ISBN 978-80-244-2433-0.
- [3] BONINO, Silvia, Elena CATTELINO a Silvia CIAIRANO, 2005. *Adolescents and risk: Behaviors, functions, and protectiv factors* [online]. New York: Springer. ISBN 88-470-0290-7.
- [4] CIKLOVÁ, Kateřina, 2016. *Rizikové chování ve škole s vazbou na legislativní úpravu: rádce školního metodika prevence*. 2. vydání. [Ostrava]: EconomPress. ISBN 978-80-905065-9-6.
- [5] ČECH, Ondřej a Nicole ZVONÍČKOVÁ, 2017. *Možnosti prevence rizikového chování dětí*. České Budějovice: Theia - krizové centrum. ISBN 978-80-904854-5-7.
- [6] DOLEJŠ, Martin, 2010. *Efektivní včasná diagnostika rizikového chování u adolescentů*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-802-4426-426.
- [7] GAVORA, Peter, 2010. *Úvod do pedagogického výzkumu*. 2. Brno: Paido. ISBN 978-80-7315-0.,
- [8] CHRÁSKA, Miroslav, 2016. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. 2. Praha: Grada. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-5326-3
- [9] JESSOR, Richard, 1998. *New perspectives on adolescent risk behavior*. Cambridge University Press. ISBN 9780511571138.
- [10] KABÍČEK, Pavel, Ladislav CSÉMY a Jana HAMANOVÁ, 2014. *Rizikové chování v dospívání a jeho vztah ke zdraví*. Praha: Triton. ISBN 978-80-7378-793-4.
- [11] KOLÁŘ, Zdeněk, 2012. *Výkladový slovník z pedagogiky*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-3710-2.

-
- [12] KYRIACOU, Chris, 2005. *Řešení výchovných problémů ve škole*. Praha: Portál. Pedagogická praxe (Portál). ISBN 80-717-8945-3.
- [13] LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ, 2006. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada. Psyché (Grada). ISBN 80-247-1284-9.
- [14] MACEK, Petr, 1999. *Adolescence: psychologické a sociální charakteristiky dospívajících*. Praha: Portál. ISBN 80-717-8348-X.
- [15] MACEK, Petr, 2003. *Adolescence*. Vyd. 2., upr. Praha: Portál. ISBN 80-717-8747-7.
- [16] MARTÍNEK, Zdeněk, 2015. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. 2., aktualizované a rozšířené vydání. Praha: Grada. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-5309-6.
- [17] MIOVSKÝ, Michal et al., 2015a. *Programy a intervence školské prevence rizikového chování v praxi*. 2. Praha: Klinika adiktologie 1. LF UK v Praze a VFN v Praze. ISBN 978-80-7422-394-5.
- [18] MIOVSKÝ, Michal et al., 2015b. *Výkladový slovník základních pojmů školské prevence rizikového chování*. Druhé, přepracované a doplněné vydání. Praha: Klinika adiktologie 1. LF UK v Praze a VFN v Praze. ISBN 978-80-7422-391-4.
- [19] NEŠPOR, Karel, 2018. *Návykové chování a závislost: současné poznatky a perspektivy léčby*. 5., rozšířené vydání. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-1357-4.
- [20] OFFORD, D. R. a K. J. BENNETT, 2002. Prevention. RUTTER, M. a E. TAYLOR. *Child and Adolescent Psychiatry*. 4. Oxford: Blackwell Science, s. 881–899. ISBN 0-632-05361-5.
- [21] TAXOVÁ, Jiřina, 1987. *Pedagogicko-psychologické zvláštnosti dospívání*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství. Knižnice psychologické literatury. ISBN 14-426-87.
- [22] VÁGNEROVÁ, Marie, 1999. *Vývojová psychologie*. 2. vyd. Praha: Karolinum. ISBN 80-718-4803-4.
- [23] SKOPALOVÁ, Jitka a Kamil JANIŠ, 2017. *Profesní připravenost učitelů základních škol v oblasti řešení rizikového chování a možnosti jeho prevence v*

Moravskoslezském kraji: Pedagogické aspekty. V Opavě: Slezská univerzita v Opavě, Fakulta veřejných politik. ISBN 978-80-7510-235-5.

- [24] SOBOTKOVÁ, Veronika, 2014. *Rizikové a antisociální chování v adolescenci.* Praha: Grada. Psyché (Grada). ISBN 978-802-4740-423.

ZOZNAM ELEKTRONICKÝCH ZDROJOV

- [1] AMBROŽOVÁ, Kateřina et al., 2014. Rizikové chování dětí a mladistvých: Příčiny, následky, prevence. In: *Dětství bez úrazů* [online]. Praha [cit. 2021-04-14]. Dostupné z: http://detstvibezurazu.cz/wp-content/uploads/2014/04/DBU_rizikove_chovani.pdf
- [2] Co je efektivní ve školské primární prevenci?, 2014. *Národní ústav pro vzdělávání* [online]. Praha [cit. 2021-04-16]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/t/co-je-skolska-primarni-prevence-rizikoveho-chovani/co-je-efektivni-ve-skolske-primarni-prevenci>
- [3] Co je rizikové chování ve sportu. *Pražské centrum primární prevence* [online]. Praha [cit. 2021-04-14]. Dostupné z: <http://www.prevence-praha.cz/index.php/rizikove-chovani-ve-sportu.html>
- [4] Co je šikana?, © 2021. *Stop-šikane* [online]. Praha [cit. 2021-04-14]. Dostupné z: <https://www.stop-sikane.cz/co-je-sikana/>
- [5] ČESKO. MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ A TĚLOVÝCHOVY, © 2013- 2021. Příloha č. 9: Extremismus, rasismus, xenofobie, antisemitismus. In: *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy* [online]. Česko [cit. 2021-04-15]. Dostupné z: https://www.msmt.cz/uploads/Priloha_9_Extremismus_rasismus_xenofobie_antisemitismus.doc
- [6] ČESKO. MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ A TĚLOVÝCHOVY, © 2013 – 2021. Příloha č. 12: Krádeže. In: *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy* [online]. Česko [cit. 2021-04-15]. Dostupné z: https://www.msmt.cz/uploads/Priloha_12_Kradeze.doc
- [7] ČESKO. MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ A TĚLOVÝCHOVY, © 2013 – 2021. Příloha č. 3: Poruchy příjmu potravy (mentální anorexie, mentální bulimie). In: *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy* [online]. Česko [cit. 2021-04-15]. Dostupné z: https://www.msmt.cz/uploads/Priloha_3_poruchy_prijmu_potravy.doc
- [8] ČESKO. MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ A TĚLOVÝCHOVY, © 2013 – 2021. Příloha č. 6: Školní šikana. In: *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy* [online]. Česko [cit. 2021-04-15]. Dostupné z: https://www.msmt.cz/uploads/Priloha_6_Skolni_sikana_2020.doc

- [9] ČESKO. MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ A TĚLOVÝCHOVY, © 2013 – 2021. Příloha č. 2: Rizikové chování v dopravě. In: *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy* [online]. Česko [cit. 2021-04-15]. Dostupné z: https://www.msmt.cz/uploads/Priloha_2_Rizikove_chovani_v_doprave.doc
- [10] ČESKO, 2017. Zákon č. 65/2017 Sb., Zákon o ochraně zdraví před škodlivými účinky návykových látek. In: *Sbírka zákonů České republiky*. Dostupné také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2017-65>
- [11] ČESKO, 2005. Vyhláška č. 72/2005 Sb., Vyhláška o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních. In: *Sbírka zákonů České republiky*. Dostupné také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2005-72>
- [12] ČESKO, 2005. Vyhláška č. 74/2005 Sb., Vyhláška o zájmovém vzdělávání. In: *Sbírka zákonů České republiky*. Dostupné také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2005-74>
- [13] ČESKO, 2005. Vyhláška č. 317/2005 Sb. Vyhláška o dalším vzdělávání pedagogických pracovníků, akreditační komisi a kariérním systému pedagogických pracovníků. In: *Sbírka zákonů České republiky*. Dostupné také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2005-317>
- [14] ČESKO, 2004. Zákon č. 561/2004 Sb., Zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon). In: *Sbírka zákonů České republiky*. Dostupné také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-561>
- [15] ČESKO, 2004. Zákon č. 563/2004 Sb., Zákon o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů. In: *Sbírka zákonů České republiky*. Dostupné také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-563>
- [16] Čo je kyberšikanovanie, 2015. *Kyberšikanovanie* [online]. [cit. 2021-03-28]. Dostupné z: <http://kybersikanovanie.sk/index.php/slovník#ID4>
- [17] FERGUS, Stevenson a Marc A. ZIMMERMAN, 2005. ADOLESCENT RESILIENCE: A Framework for Understanding Healthy Development in the Face of Risk. *Annual Review of Public Health* [online]. **26**(1), 399-419 [cit. 2021-04-13]. ISSN 0163-7525. Dostupné z: doi:10.1146/annurev.publhealth.26.021304.144357

- [18] HLADÍK, Michal, 2009. Alkohol – problém u dětí a mladistvých. In: *Pediatric pro praxi* [online]. Ostrava: Solen [cit. 2021-03-27]. Dostupné z: <https://www.pediatricpropraxi.cz/pdfs/ped/2009/01/14.pdf>
- [19] JESSOR, Richard, 1991. Risk behavior in adolescence: A psychosocial framework for understanding and action. *Journal of Adolescent Health*. **12**(8), 597-605. ISSN 1054139X. Dostupné z: doi:10.1016/1054-139X(91)90007-K
- [20] JONÁŠOVÁ, Iveta, © 2013 – 2021. Příloha č. 18: Rizikové sexuální chování. In: *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy* [online]. Česko [cit. 2021-04-15]. Dostupné z: https://www.msmt.cz/uploads/Priloha_18_Rizikove_sexualni_chovani.doc
- [21] KAPLANOVÁ, Jarmila a Zdenka PROCHÁZKOVÁ, © 2013 – 2021. Příloha č. 10: Vandalismus. In: *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy* [online]. Česko [cit. 2021-04-15]. Dostupné z: https://www.msmt.cz/uploads/Priloha_c_10_Vandalismus.docx
- [22] KIRNEROVA, 31. 1. 2020. Xenofobie a rasismus. *Informační centrum pro mládež Prostějov* [online]. Prostějov [cit. 2021-04-14]. Dostupné z: <http://icmprostejov.cz/content/xenofobie-rasismus>
- [23] KOPECKÝ, Kamil a René SZOTKOWSKI, © 2013 – 2021. Příloha č. 7: Kyberšikana a další formy kybernetické agrese. In: *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy* [online]. Česko [cit. 2021-04-15]. Dostupné z: https://www.msmt.cz/uploads/Priloha_c_7_Kybersikana_d.docx
- [24] Kouření, © 2001 - 2021. *Moje zdraví* [online]. [cit. 2021-04-14]. Dostupné z: <https://www.mojezdravi.cz/nemoci/koureni-2027.html>
- [25] Metodické dokumenty: doporučení a pokyny, © 2013 – 2021. *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy* [online]. Praha [cit. 2021-04-18]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/metodicke-dokumenty-doporuceni-a-pokyny>
- [26] Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních: č. j.: 21291/2010-28, © 2013 – 2021. In: *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy* [online]. Česko [cit. 2021-04-16].

Dostupné z: https://www.msmt.cz/uploads/Metodicke_doporuceni_uvodni_cast.doc

- [27] MIOVSKÝ, Michal et al., 2015c. *Prevence rizikového chování ve školství* [online]. Druhé, přepracované a doplněné vydání. Praha: Klinika adiktologie 1. LF UK v Praze a VFN v Praze [cit. 2021-04-07]. ISBN 978-80-7422-392-1.
- [28] NÁRODNÍ MONITOROVACÍ STŘEDISKO PRO DROGY A DROGOVÉ ZÁVISLOSTI., 2020. Evropská školní studie o alkoholu a jiných drogách 2019. In: *Drogy- info* [online]. Praha: Úřad vlády České republiky [cit. 2021-03-22]. Dostupné z: <https://www.drogy-info.cz/publikace/zaostreno-na-drogy/2020-zaostreno/>
- [29] Národní strategie primární prevence rizikového chování dětí a mládeže na období 2019 – 2027, © 2013 – 2021. In: *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy* [online]. Praha [cit. 2021-04-17]. Dostupné z: https://www.msmt.cz/uploads/narodni_strategie_primarni_prevence_2019_27.pdf
- [30] PEŠEK, Roman a Kateřina NEČESANÁ, 2009. Prevence užívání tabáku, alkoholu a jiných drog u dospívajících. In: *Arkáda* [online]. Písek [cit. 2021-03-27]. Dostupné z: https://www.arkadacentrum.cz/downloads/publikace/Prevence_uzivani_drog_2009.pdf
- [31] PETRUŽELKA, Benjamín et al., 2018. Hodnocení prevence z pohledu studentů středních škol Ústeckého kraje: Srovnání prevence v adiktologii a dalších typů rizikového chování. In: *Adiktologie v preventivní a léčebné praxi* [online]. Třebotov: SCAN [cit. 2021-03-22]. Dostupné z: https://www.aplp.cz/wp-content/uploads/2019/05/Hodnocen%C3%AD-prevence-z-pohledu-student%C5%AF-st%C5%99edn%C3%ADch-%C5%A1kol-%C3%A9steck%C3%A9ho-kraje_Srovn%C3%A1n%C3%AD-prevence-v-adiktologii-a-dal%C5%A1%C3%ADch-typ%C5%AF-rizikov%C3%A9ho-chov%C3%A1n%C3%AD.pdf
- [32] Prevencia a riešenie šikanovania a kyberšikanovania v základných a stredných školách z pohľadu koordinátorov prevencie, 2020. In: *Ministerstvo*

- školy, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky* [online]. Bratislava: Centrum vedecko-technických informácií SR [cit. 2021-03-27]. Dostupné z: <https://www.minedu.sk/data/att/17683.pdf>
- [33] Prevencia sociálno-patologických javov. *Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky* [online]. Bratislava [cit. 2021-04-19]. Dostupné z: <https://www.minedu.sk/8012-sk/prevencia-socialno-patologickych-javov/>
- [34] *Rizikové chování dospívajících a jeho prevence: 1. odborný seminář, 5.-7.9.2000*. Praha: Free Teens Press. ISBN 80-902898-0-0.
- [35] SALAVCOVÁ, Miroslava a Vladimír FOIST, © 2013 – 2021. Příloha č. 11: Záškoláctví. In: *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy* [online]. Česko [cit. 2021-04-15]. Dostupné z: https://www.msmt.cz/uploads/Priloha_c_11_Zaskolactvi.docx
- [36] SKOPAL, Ondřej, Martin DOLEJŠ a Jaroslava SUCHÁ, 2014. *Vybrané osobnostní rysy a rizikové formy chování u českých žáků a žákyň* [online]. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci [cit. 2021-04-08]. ISBN 978-80-244-4223-5.
- [37] SLOVENSKO, 2005. Zákon č. 138/2019 Z. z. Zákon o pedagogických zamestnancoch a odborných zamestnancoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov. In: *Zbierka zákonov Slovenskej republiky*. Dostupné také z: <https://www.zakonypreludi.sk/zz/2019-138>
- [38] SLOVENSKO, 2008. Zákon č. 245/2008 Z. z. Zákon o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov. In: *Zbierka zákonov Slovenskej republiky*. Dostupné také z: <https://www.zakonypreludi.sk/zz/2008-245>
- [39] SLOVENSKO, 2005. Zákon č. 305/2005 Z. z. Zákon o sociálnoprávnej ochrane detí a o sociálnej kuratele a o zmene a doplnení niektorých zákonov. In: *Zbierka zákonov Slovenskej republiky*. Dostupné také z: <https://www.zakonypreludi.sk/zz/2005-305>
- [40] Smernica č. 36/2018 k prevencii a riešeniu šikanovania detí a žiakov v školách a školských zariadeniach, 2018. In: *Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky* [online]. Bratislava [cit. 2021-04-19]. Dostupné z: <https://www.minedu.sk/data/files/8168.docx>

- [41] STÁTNI ZDRAVOTNÍ ÚSTAV, ©2021. Netolismus: závislost na tzv. virtuálních drogách. *Národní zdravotnický informační portál* [online]. Praha [cit. 2021-04-14]. Dostupné z: <https://www.nzip.cz/clanek/259-netolismus>
- [42] Střední vzdělávání, © 2011 – 2021. *Národní ústav pro vzdělávání* [online]. Praha [cit. 2021-04-16]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/t/stredni-vzdelavani>
- [43] Užívání návykových látek mezi dětmi a mládeží, 16.11.2020. *Drogy-info* [online]. [cit. 2021-03-27]. Dostupné z: <https://www.drogy-info.cz/drogova-situace-2019/#U%C5%BE%C3%ADv%C3%A1n%C3%AD%20n%C3%A1vykov%C3%BDch%20%C3%A1tek%20mezi%20d%C4%9Btmi%20a%C2%A0ml%C3%A1de%C5%BE%C3%AD>
- [44] Výchova a vzdelávanie v stredných školách. © *Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky* [online]. Bratislava [cit. 2021-04-16]. Dostupné z: <https://www.minedu.sk/vychova-a-vzdelavanie-v-strednych-skolach/>
- [45] Záškoláctvo, 2020. *Úrad práce, sociálnych vecí a rodiny Trnava* [online]. [cit. 2021-03-27]. Dostupné z: https://www.upsvr.gov.sk/socialne-veci-a-rodina-1/rodina/vychovne-problemy-deti/zaskolactvo.html?page_id=262372&urad=240852

ZOZNAM GRAFOV

<i>Graf č. 1- Pohlavie</i>	44
<i>Graf č. 2- Názov školy</i>	44
<i>Graf č. 3- Vek respondentov</i>	45
<i>Graf č. 4- Ročník, ktorý respondenti navštevujú</i>	46
<i>Graf č. 5- Poznanie pojmu "rizikové správanie"</i>	46
<i>Graf č. 6- Stretnutie sa s niektorým z rizikových správání</i>	48
<i>Graf č. 7- Konkrétne závislostné správanie</i>	49
<i>Graf č. 8- Fajčenie u študentov</i>	50
<i>Graf č. 9- Konzumácia alkoholu u študentov</i>	51
<i>Graf č. 10- Záškoláctvo</i>	52
<i>Graf č. 11- Rasizmus na školách</i>	52
<i>Graf č. 12- Problém s návykovými látkami na školách</i>	53
<i>Graf č. 13- Poruchy príjmu potravy</i>	54
<i>Graf č. 14- Šikana na školách</i>	55
<i>Graf č. 15- Kyberšikana</i>	56
<i>Graf č. 16- Problém s rizikovým správaním a následná pomoc odborníkov</i>	57
<i>Graf č. 17- Vedomosti a využitie pomoci od odborníka</i>	58
<i>Graf č. 18- Formy prevencie prebiehajúce v školách</i>	59
<i>Graf č. 19- Účinná prevencia podľa študentov</i>	60
<i>Graf č. 20- Rizikové správanie potrebné riešiť na škole podľa študentov</i>	62
<i>Graf č. 21- Účinnosť prevencie</i>	62
<i>Graf č. 22- Je prevencia na škole dostačujúca?</i>	63

ZOZNAM TABULIEK

<i>Tabuľka č. 1- Pohlavie</i>	43
<i>Tabuľka č. 2- Názov školy</i>	44
<i>Tabuľka č. 3- Vek respondentov</i>	45
<i>Tabuľka č. 4- Ročník, ktorý respondenti navštevujú</i>	45
<i>Tabuľka č. 5- Poznanie pojmu "rizikové správanie"</i>	46
<i>Tabuľka č. 6- Stretnutie sa s niektorým z rizikových správání</i>	47
<i>Tabuľka č. 7- Konkrétne závislostné správanie</i>	49
<i>Tabuľka č. 8- Fajčenie u študentov</i>	50
<i>Tabuľka č. 9- Konzumácia alkoholu u študentov</i>	51
<i>Tabuľka č. 10- Záškoláctvo</i>	51
<i>Tabuľka č. 11- Rasizmus na školách</i>	52
<i>Tabuľka č. 12- Problém s návykovými látkami na školách</i>	53
<i>Tabuľka č. 13- Poruchy príjmu potravy</i>	54
<i>Tabuľka č. 14- Šikana na školách</i>	55
<i>Tabuľka č. 15- Kyberšikana</i>	56
<i>Tabuľka č. 16- Problém s rizikovým správaním a následná pomoc odborníkov</i>	57
<i>Tabuľka č. 17- Vedomosti a využitie pomoci od odborníka</i>	58
<i>Tabuľka č. 18- Formy prevencie prebiehajúce v školách</i>	59
<i>Tabuľka č. 19- Účinná prevencia podľa študentov</i>	60
<i>Tabuľka č. 20- Rizikové správanie potrebné riešiť na škole podľa študentov</i>	61
<i>Tabuľka č. 21- Účinnosť prevencie</i>	62
<i>Tabuľka č. 22- Je prevencia na škole dostačujúca?</i>	63

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P I: Dotazník

PRÍLOHA P I: DOTAZNÍK

Milé študentky, milí študenti,

Dovoľte mi aby som Vás požiadala o vyplnenie predloženého dotazníku. Dáta z Vašich odpovedí budú použité na výskum zameraný na rizikové správanie na stredných školách a ich prevenciu. Tento výskum realizujem v rámci mojej bakalárskej práce.

Údaje, ktoré uvediete v dotazníku, budú spracované anonymne a len pre účely bakalárskej práce. Preto Vás veľmi prosím, aby ste neuvádzali svoje meno a aby ste na všetky otázky odpovedali pravdivo.

Pri otázkach s výberom, zakrúžkujte vždy len jednu odpoveď, pokiaľ nie je uvedené inak. Nesprávne označenú odpoveď prečiarknite a zakrúžkujte inú. V prípade nejasností Vám rada zodpoviem Vaše otázky.

Vopred Vám ďakujem za Vašu spoluprácu!

Hana Pochylá

Študentka Fakulty humanitných štúdií Univerzity Tomáše Bati v Zlíne

1. Pohlavie:
 - a) Dievča
 - b) Chlapec
2. Názov školy, ktorú navštevujete:.....
3. Vek:.....
4. Ročník, ktorý navštevujete
 - a) 2. ročník
 - b) 3. ročník
5. Poznáte pojem „Rizikové správanie“?
 - a) Áno
 - b) Nie

6. Stretli ste sa niekedy s niektorým, z dolu vymenovaných rizikových správanií? Zakrúžkujte všetky možné varianty

- a) Záškoláctvo
- b) Agresivita, agresívne správanie
- c) Šikana, kyberšikana
- d) Kriminálne jednanie (hlavne krádeže), vandalizmus
- e) Rizikové športy a rizikové správanie v doprave
- f) Rasizmus, xenofóbia
- g) Sektárske aktivity
- h) Sexuálne správanie
- i) Závislostné správanie
- j) Požívanie anabolík, steroidov
- k) Bulímia a mentálna anorexia

7. Ak ste v predchádzajúcej odpovedi označili závislostné správanie, označte aké konkrétne. Zakrúžkujte všetky možné odpovede

- a) Požívanie alkoholu
- b) Požívanie drog
- c) Požívanie nikotínu
- d) Závislosť na hracích automatoch
- e) Závislosť na internet
- f) Iné:.....

8. Fajčíte?

- a) Áno, pravidelne
- b) Áno, občas
- c) Nie, nefajčím

9. Konzumujete alkohol?

- a) Áno, pravidelne
- b) Áno, občas
- c) Nie, nikdy

10. Boli ste niekedy za školou?

- a) Áno, niekoľkokrát
- b) Áno, len raz
- c) Nie, nikdy

11. Je na vašej škole problém s rasizmom?

- a) Áno
- b) Nie
- c) Nevie o tom

12. Riešil sa na Vašej škole problém s návykovými látkami? Zakrúžkujte všetky možné odpovede

- a) Áno, s mäkkými (tabak, konopné drogy)
- b) Áno, s tvrdými (heroín, pervitín, kokaín, alnagon, toluén, LSD,...)
- c) Nie

13. Je na škole niekto, kto má problém s príjmom potravy (bulímia, anorexia)?

- a) Áno, viem o niekom
- b) Nie, neviem o nikom

14. Je na škole osoba, o ktorej viete, že šikanuje ostatných alebo je šikanovaná? (formy šikany napr. ignorovanie, ohováranie a zosmiešňovanie, vydieranie, vyhrážanie, manipulácia, krádeže vecí, fyzické alebo psychické násilie, šikana so sexuálnym podtextom...) Zakrúžkujte všetky možné odpovede.

- a) Áno, viem o niekom, kto šikanuje
- b) Áno, viem o niekom, kto je šikanovaný
- c) Nie, neviem o nikom

15. Stretli ste sa v škole s nejakou formou kyberšikany?
- a) Áno, stretol/la som sa s tým
 - b) Áno, viem čo to je, ale nestretol/la som sa s tým
 - c) Nie, neviem čo to je
16. Ak ste mali problém s rizikovým správaním obrátili ste sa na niekoho, kto Vám vedel poradiť?
- a) Áno, obrátil/a som sa na odborníka
 - b) Nie, riešil/a som to bez odborníka
 - c) Nemal/a som problém s rizikovým správaním
17. Využili by ste možnosť niekoho pomoci, keby ste mali problém s rizikovým správaním?
- a) Áno, viem na koho by som sa mal/a obrátiť a využil/a by som to
 - b) Áno, viem na koho by som sa mal/a obrátiť, ale nevyužil/a by som to
 - c) Takéto veci by som riešil/a s kamarátmi alebo s rodinou
 - d) Nie, neviem na koho sa obrátiť
18. Označte akou formou je realizovaná prevencia rizikového správania vo Vašej škole.
Zakrúžkujte všetky možné varianty
- a) Prednášky a besedy s odborníkmi (sociálny pracovník, kurátor pre deti a mládež, polícia,...)
 - b) Možnosť konzultácie a poradenstva a výchovným poradcom, školným psychológom
 - c) Zavedenie oblasti preventívnej výchovy do výuky (napríklad: do etickej výchovy, výuky k zdravému životnému štýlu, výtvarná realizácia a tvorba posterov,...)
 - d) Vytvorenie nástenky pre žiakov s problematikou rizikového správania alebo vytvorenie schránky dôvery
 - e) Exkurzie (krízová centra, centra sociálnej prevencie, centra pre rodinu a iné)

19. Ktoré z vyššie uvedených preventívnych aktivít považujete za najviac účinné? Zakrúžkujte všetky možné varianty

- a) Prednášky a besedy s odborníkmi
- b) Možnosť konzultácie a poradenstva s výchovným poradcom, školským psychológom
- c) Zavedenie oblasti preventívnej výchovy do výuky
- d) Vytvorenie nástenky pre žiakov s problematikou rizikového správania alebo vytvorenie schránky dôvery
- e) Exkurzie

20. Aké rizikové správania sú podľa Vás potrebné riešiť v rámci prevencie na Vašej škole? Zakrúžkujte všetky možné varianty

- a) Záškoláctvo
- b) Agresivita, agresívne správanie
- c) Šikana, kyberšikana
- d) Kriminálne jednanie (hlavne krádeže), vandalizmus
- e) Rizikové športy a rizikové správanie v doprave
- f) Rasizmus, xenofóbia
- g) Sektárske aktivity
- h) Sexuálne správanie
- i) Závislostné správanie
- j) Požívanie anabolík, steroidov
- k) Bulímia a mentálna anorexia

21. Po absolvovaní aktivít v rámci prevencie rizikového správania ste sa začali o riešenú problematiku zaujímať viac, prípadne, začali ste sa vyvarovať takémuto správaniu?

- a) Áno
- b) Nie

22. Vnímate prevenciu pred rizikovými správaniami na vašej škole ako dostačujúcu?

a) Áno

b) Nie

c) Nevie, uvítal by som iné formy (prosím napíšte aké napríklad)

.....